

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain, rikoslain 17 luvun 6 §:n ja järjestyksenvalvojista annetun lain 1 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annettua lakia muutettavaksi. Lain soveltamisala laajennettaisiin koko maata kattavaksi. Kaikille kunnille tulisi esityksen mukaan mahdollisuus hakea liikenne- ja viestintäministeriöltä oikeutta tarkastusmaksun perimiseen. Liputta matkustamisen vähentämiseksi ehdotetaan tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneiden julkisyhteisöjen välisen yhteistoiminnan tehostamista, mahdollisuutta käyttää järjestyksenvalvojia apuna lippujen tarkastuksessa ja liputta matkustavien poistamisessa sekä joukkoliikenteen tarkastusmaksun suurimman sallitun määrän korottamista. Lisäksi tarkastusmaksun perimisoikeuden myöntämistä ja peruuttamista, matkalipun tarkastajaa ja muutoksenhakua koskevia säännöksiä täsmennettäisiin. Esityksessä on otettu huomioon myös perustuslain asettamat vaatimukset säädösten tasosta ja valtuutussäännöksistä. Lisäksi rikoslakiin ja järjestyksenvalvojista annettuun lakiin ehdotetaan vähäisiä muutoksia. Ehdotetut lait ovat tarkoitettuja tulemaan voimaan kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

kenteen tarkastusmaksun suurimman sallitun määrän korottamista. Lisäksi tarkastusmaksun perimisoikeuden myöntämistä ja peruuttamista, matkalipun tarkastajaa ja muutoksenhakua koskevia säännöksiä täsmennettäisiin. Esityksessä on otettu huomioon myös perustuslain asettamat vaatimukset säädösten tasosta ja valtuutussäännöksistä. Lisäksi rikoslakiin ja järjestyksenvalvojista annettuun lakiin ehdotetaan vähäisiä muutoksia. Ehdotetut lait ovat tarkoitettuja tulemaan voimaan kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIAALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT	3
1. Nykytila ja sen arviointi	3
2. Tavoitteet ja keskeiset muutokset	4
Tarkastusmaksujärjestelmä ja julkisen vallan käyttö	4
Soveltamisala ja yhteistoiminta	5
Tarkastusmaksun perimisoikeuden myöntäminen ja peruuttaminen	5
Tarkastusmaksutoiminnan tehostaminen	6
Tekniset keinot	6
Tarkastusresurssit ja niiden käyttö	6
Seuraamusten käyttö tehosteena	7
3. Esityksen vaikutukset	8
4. Asian valmistelu	9
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	10
1. Lakiehdotusten perustelut	10
1.1. Laki joukkoliikenteen tarkastusmaksusta	10
1.2. Rikoslaki	17
1.3. Laki järjestyksenvalvojista	17
2. Tarkemmat säännökset ja määräykset	17
3. Voimaantulo	17
4. Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	17
LAKIEHDOTUKSET	20
joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain muuttamisesta	20
rikoslain 17 luvun 6 §:n muuttamisesta	25
järjestyksenvalvojista annetun lain 1 §:n muuttamisesta	26
LIITE	27
RINNAKKAISTEKSTIT	27
joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain muuttamisesta	27
rikoslain 17 luvun 6 §:n muuttamisesta	36
järjestyksenvalvojista annetun lain 1 §:n muuttamisesta	37

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila ja sen arviointi

Joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annettu laki (469/1979), jäljempänä tarkastusmaksulaki, tuli voimaan vuonna kesäkuussa 1979. Alussa lakia voitiin soveltaa yksinomaan raideliikennettä harjoittavaan julkisyhteisöön sen harjoittamassa joukkoliikenteessä. Oikeus myönnettiin Helsingin kaupungin liikennelaitokselle ja Valtionrautateille. Vuonna 1986 lain soveltamisalaa laajennettiin niin, että myös pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta (jäljempänä YTV) sai tarkastusoikeuden linja-autoliikenteessä. Vuonna 1995, jolloin Valtionrautateista muodostettiin liikennettä harjoittava osakeyhtiö ja viranomaistehtävistä vastaava Ratahallintokeskus, oikeus tarkastusmaksun perimiseen myönnettiin Ratahallintokeskukselle ja Valtionrautateiden oikeus samalla lakasi.

Voimassa olevan lain mukaan oikeus tarkastusmaksun perimiseen ilman asianmukaista matkalippua matkustavalta voidaan myöntää raideliikennettä harjoittavalle julkisyhteisölle sen harjoittamaa joukkoliikennettä varten, YTV:lle sen toimialueen seudullista ja myös Espoon, Vantaan ja Kauniaisten sisäistä linja-autoliikennettä varten sekä Ratahallintokeskukselle rautateiden joukkoliikennettä varten. Oikeuden tarkastusmaksun perimiseen myöntää liikenne- ja viestintäministeriö. Oikeus voidaan myöntää, jos se katsotaan matkustajien määrä ja liikenteen laatu sekä muut seikat huomioon ottaen yleisen edun kannalta tarpeelliseksi.

Tarkastusmaksun määrää liikenteenharjoittajan kotipaikan poliisipäällikön hyväksymä matkalipun tarkastaja. Lain soveltamisalan raja on johtanut siihen, että vain Helsingin poliisi on käyttänyt tarkastajaksi määräämiseen liittyvää toimivaltaa. Tarkastajaksi voidaan hyväksyä vain tarkastusmaksuoikeuden saaneen viranomaisen palveluksessa oleva viranhaltija.

Oikeus tarkastusmaksun perimiseen on myönnetty Ratahallintokeskukselle, YTV:lle ja Helsingin kaupungille lain sallimassa laajuudessa. Helsingin kaupungin oikeus tarkas-

tusmaksun perimiseen ulottuu eri liikenne- muotoihin. Se tarkastaa matkalippuja kaupungin sisäisessä linja-auto-, raitiotie- ja metroluokissa sekä Suomenlinnan lautalla. Siten kaikki raideliikenne on tarkastusmaksujärjestelmän piirissä, kun taas linja-autolla harjoitettavasta liikenteestä järjestelmää sovelletaan vain pääkaupunkiseudulla. Tarve tarkastusjärjestelmän käyttöön ottamiseen on kuitenkin lisääntynyt joissakin pääkaupunkiseudun ulkopuolisissa kunnissa. Eniten kiinnostusta tehtävän hoitamiseen on tähän mennessä ilmennyt Tampereella, Turussa ja Oulussa.

YTV voi liikenteenharjoittajien kanssa tehdyn sopimuksen perusteella periä tarkastusmaksuja kaikessa alueensa linja-autoliikenteessä. Tämä yhteistyö on käytännössä menettänyt merkityksensä, kun liikenteen järjestämistapa on muuttunut. Ratahallintokeskuksen, YTV:n ja Helsingin kaupungin tarkastajat toimivat osittain samalla maantieteellisellä alueella. Tarkastusmaksuviranomaisten yhteistyöstä ei ole laissa säännöstä, mutta yhteistyön avulla toimintaa voitaisiin tehostaa.

Liikenne- ja viestintäministeriö vahvistaa tarkastusmaksun suuruuden. Se voi olla enintään 30 kertaa niin suuri kuin linja-autoliikenteen alin yleinen kertamaksu. Joukkoliikenteen tarkastusmaksu on vahvistettu 60 euroksi. Määrä on sama kaikessa liikenteessä, jossa tarkastusmaksuja peritään. Määrän vahvistaminen on muuttunut osittain tulkinnalliseksi sen jälkeen kun joukkoliikenteen kertamaksujen valtakunnallisesta taksanvahvistuksesta on luovuttu. Enää ei ole olemassa yhtä yleistä hintaa, jota voitaisiin käyttää laskentaperusteena.

Liikenteen järjestämistapa samoin kuin lippu- ja maksujärjestelmät ovat muuttuneet sen jälkeen kun lain soveltamisalaa viimeksi laajennettiin. Kunnat ovat ottaneet taloudellista vastuuta joukkoliikenteen tarjonnan riittävyydestä erityisesti kaupungeissa. Paperiset matkaliput on yleisesti korvattu elektronisilla matkakorteilla, ja myös matkapuhelimen avulla maksaminen on tullut osassa liikennettä mahdolliseksi. Matkustajien saatavilla on

nykyisin erilaisia seutu- ja kaupunkilippuja, joiden hintaa on alennettu kunnan ja valtion rahoituksella.

Pääkaupunkiseudun raideliikenteessä on siirrytty lähes täysin avoimeen rahastukseen. Matkakorttien käyttöönoton myötä myös linja-autoliikenteessä on siirrytty osittain avoimeen rahastukseen, jossa maksaneisuutta kontrolloidaan kortin lukijalaitteen avulla. Kuljettaja seuraa maksamista mutta ei pysty ainakaan täysin varmistumaan maksamisen asianmukaisuudesta. Tämä voi johtua suurista matkustajamääristä, lukijalaitteen sijainnista, korttiin sisältyvän lippuvalikoiman laajuudesta sekä samanaikaisesti tapahtuvasta kertalippujen myynnistä, joka jakaa kuljettajan huomion.

Muutokset ovat aiheuttaneet kahdenlaisia vaikutuksia. Ensinnäkin, kunnille on liikennettä rahoittavina viranomaisina syntynyt taloudellinen intressi huolehtia siitä, että joukkoliikenteen palveluja käyttävät suorittavat asianmukaisen maksun. Pääkaupunkiseudun ulkopuolella kunnan rahoitusvastuu on kattavin Tampereella ja Turussa, joissa kaupungilla on taloudellinen ja toiminnallinen vastuu joukkoliikenteen järjestämisestä. Toiseksi, maksamatta jättäminen, liian pienen maksun suorittaminen ja toisen henkilön matkalipulla matkustaminen on tullut entistä houkuttelevammaksi, kun maksaneisuuden kontrollointi ajoneuvossa on muuttunut matkakorttien käyttöönoton myötä entistä vaikeammaksi. Näistä syistä johtuen tarve tarkastusmaksujärjestelmän alueellisen soveltamisalan laajentamiseen on ilmeinen.

Avoimessa rahastusjärjestelmässä pysäkkiajat lyhenevät, mikä johtaa itse liikenteen nopeutumiseen. Entistä lyhyemmät matkajat ovat matkustajille edullisia ja voivat myös houkuttaa lisää matkustajia joukkoliikenteen käyttäjiksi. Liikenteen nopeutuessa sen ylläpitokustannukset alenevat ja matkustajien määrän kasvaessa lipputulot lisääntyvät. Kielteisenä seuraamuksena on kuitenkin maksun laiminlyönnin helpottuminen ja kiinnijoutumisriskin pieneneminen. Myös mahdollisuus matkapuhelimella maksamiseen on lisännyt houkutusta väärinkäytöksiin. Nykyään ollaan tilanteessa, jossa avoin lippujärjestelmä on välttämätön osa tehokasta joukkoliikennettä. Avoin lippujärjestelmä ei kuiten-

kaan voi toimia, jollei sitä tueta tehokkaalla tarkastusmaksujärjestelmällä.

Tarkastajien nykyinen määrä ei kuitenkaan riitä pitämään kiinnijoutumisriskiä tarpeeksi suurena. Liputta matkustaminen onkin viime vuosina lisääntynyt pääkaupunkiseudulla. Helsingin kaupungin liikennelaitoksen tarkastamassa liikenteessä maksamattomien matkustajien osuus oli 1,92 prosenttia vuonna 1999, 2,06 prosenttia vuonna 2000, 2,22 prosenttia vuonna 2001, 2,68 prosenttia vuonna 2002, 2,88 prosenttia vuonna 2003 ja 3,33 prosenttia vuonna 2004. YTV:n tarkastamassa liikenteessä ilman asianmukaista matkalippua matkustavien määrän suhteellinen osuus on kasvanut 2000-luvulla 0,5 prosentista 1 prosenttiin.

Maksun laiminlyöntejä on eniten raideliikenteessä, mutta myös linja-autoliikenteessä virheellisellä lipulla matkustaminen on lisääntynyt. On myös ilmennyt julkista kannustamista liputta matkustamiseen. Siten olisikin etsittävä keinoja tarkastusmaksutoiminnan tehostamiseksi.

Lakiin sisältyy myös korjaustarpeita, jotka liittyvät lähinnä tarkastusmaksuoikeuden myöntämistä ja peruuttamista sekä tarkastajan hyväksymistä ja hänen valtuuksiensa peruuttamista koskevien säännösten täsmällisyyteen ja tarkkarajaisuuteen. Nykyisessä asetuksessa on säännelty myös osittain asioista, joista tulisi säätää lailla.

2. Tavoitteet ja keskeiset muutokset

Tarkastusmaksujärjestelmä ja julkisen vallan käyttö

Tarkastustoimintaa on pidetty rangaistusluonteisena julkisoikeudellisena seuraamuksena ja tarkastustoimintaa siihen liittyvine pakko- ja voimakeinoineen sekä pakkoperintämahdollisuuksineen sellaisena julkisen vallan käyttämisenä, että oikeus tarkastusmaksun määräämiseen ja perimiseen on annettu vain julkisyhteisölle tai sen toimielimelle (esim. HE 49/1995 vp, s. 2). Esitys perustuu näkemykseen, jonka mukaan tarkastusmaksujärjestelmä sisältää sellaista merkittävää julkisen vallan käyttöä, joka perustuslain 124 §:n mukaan voidaan antaa vain viran-

omaiselle. Myös oikeusturvasyyt puoltavat järjestelmän nykyisten lähtökohtien säilyttämistä.

Mainitun lähtökohdan kanssa katsotaan olevan sopusoinnussa ehdotuksen, jonka mukaan järjestyksenvalvoja voisi toimia tarkastajan apuna ainoastaan lippujen tarkastuksessa ja matkustajan poistamisessa.

Soveltamisala ja yhteistoiminta

Esityksen keskeisenä tavoitteena on laajentaa tarkastusmaksulain soveltamisala koko maata kattavaksi. Tarkastusmaksujärjestelmän käyttöönotto tehtäisiin entistä laajemmin mahdolliseksi silloin, kun kunta arvioi sen perustelluksi ja kun laissa säädetyt edellytykset täyttyvät. Soveltamisalan laajentuminen vaikuttaisi käytännössä linja-autoliikenteeseen, sillä kaikki raideliikenne on jo järjestelmän piirissä. Tarkastusmaksujärjestelmä luo edellytyksiä avoimen rahastuksen käytölle. Tarkastusmaksulain soveltamisalan laajennuksen avulla pyritään siten parantamaan joukkoliikenteen toimintaedellytyksiä. Soveltamisalan laajentaminen on tarpeen myös yhdenvertaisuussyistä.

Esityksessä ehdotetaan, että kaikilla kunnilla olisi mahdollisuus hakea oikeutta tarkastusmaksun perimiseen liikenne- ja viestintäministeriöltä. Pääkaupunkiseudun ulkopuolisille paikkakunnille tulisi mahdollisuus siirtyä tarkastusmaksujärjestelmän piiriin sitä mukaa, kun kunnat sitä haluavat ottaen huomioon paikkakunnan joukkoliikennejärjestelyt. Järjestelmää olisi tarkoituksenmukaista soveltaa seudullisesti, koska nykyiset liput mahdollistavat kaupungin sisäisen matkustamisen myös käyttäen kaupunkirajan ylittäviä seudullisia linjoja. Seutuliikenne ja kaupungin sisäinen liikenne muodostavat kokonaisuuden, jossa tarkastustoiminta on yleensä perusteltua järjestää kuntien välisenä yhteistyönä. Luontevin tapa varsinkin uusilla soveltamisalueilla voi olla tarkastusmaksutehtävän osoittaminen keskuskaupungin hoidettavaksi kaikkiiin toimintaan osallistuvien kuntien puolesta. Näin ollen on syytä ulottaa lain soveltamisala kaikkia kuntia koskevaksi, mahdollistaa samalla entistä laajempi tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneiden välinen yhteistoiminta sekä antaa kunnille mah-

dollisuus antaa tehtävä toisen kunnan hoidettavaksi.

Esityksessä ehdotetaan, että soveltamisalaa koskeva säännös kirjoitettaisiin nykyistä väljempään muotoon. Näin voitaisiin lisätä lain soveltamisen joustavuutta. Esityksen tavoitteena on myös mahdollistaa Helsingin kaupungin nykyisen tarkastusmaksutoimivallan siirtäminen YTV:lle lakia erikseen muuttamatta, jos kaupunki ja YTV katsovat tällaisen muutoksen perustelluksi. Lisäksi mahdollistettaisiin tarkastusmaksuoikeuden siirtäminen Ratahallintokeskukselta vuonna 2006 perustettavalle uudelle rautatieliikenteen turvallisuudesta vastaavalle viranomaiselle.

Tarkastusmaksun perimisoikeuden myöntäminen ja peruuttaminen

Yleensä viranomaisille annetaan tehtäviä ja toimivaltuuksia suoraan lain nojalla soveltamatta lupamenettelyä. Joukkoliikenteen tarkastusmaksulaki on poikkeus tästä pääsäännöstä, sillä sen mukaan oikeus tarkastusmaksujen keräämiseen myönnetään liikenne- ja viestintäministeriön päätöksellä. Lupajärjestelmän säilyttäminen on edelleen perusteltua, koska esityksessä ehdotetaan lain soveltamisalaa ja tarkastusviranomaisten yhteistoimintaa koskevia lainkohtia väljennettäväksi. Tarkastustoiminnan järjestämistapaa voidaan lupamenettelyn avulla lain asettamissa rajoissa muuttaa. Lisäksi lupajärjestelmä antaa mahdollisuuden tehokkaasti puuttua tarkastustoiminnassa mahdollisesti ilmeneviin epäkohtiin.

Toisaalta tarkastusmaksun perimisoikeuden myöntämistä ja peruuttamista koskevia säännöksiä esitetään täsmennettäväksi. Tarkastusmaksun perimisoikeus voitaisiin aina myöntää raideliikenteeseen ilman selvitystä matkustajien määrästä tai lippujärjestelmistä. Tämä on perusteltua sen vuoksi, että raideliikenteessä kulkuneuvojen kapasiteetti on aina linja-autoja suurempi eikä kuljettajalla ole käytännössä mahdollisuutta tarkistaa maksaneisuutta. Sen sijaan linja-autoliikenteessä olisi erikseen arvioitava, onko matkustajien määrä niin suuri, että tarkastusmaksujärjestelmän käyttöönotto on perusteltua. Lisäksi edellytettäisiin yhtenäistä matkalippu- ja hin-

tajärjestelmää.

Perimisoikeus tulisi peruuttaa, jos oikeutta ei käytetä. Oikeus voitaisiin peruuttaa, jos ilmenee olennaisia rikkomuksia tai vakavia epäkohtia. Huomautuksen antaminen tulisi mahdolliseksi lievemmissä rikkomuksissa. Siten seuraamukset olisivat nykyistä paremmin suhteutettavissa moitittaviin tekoihin.

Tarkastusmaksutoiminnan tehostaminen

Tarkastusmaksutoiminnan tehostamisen suuntaamista ja keinojen valintaa vaikeuttaa tutkimustiedon puute. Käytettävissä ei ole kovinkaan täsmällistä tietoa siitä, mitkä ovat liputta matkustamisen syyt, minkä tyyppiset ihmiset matkustavat liputta ja mitkä ovat heidän motiivinsa. Esimerkiksi siitä, kuinka suuri osuus varattomuudella tai huolimattomuudella on liputta matkustamiseen, ei ole tietoa. Myös eri keinojen käytöstä syntyvät kustannukset ohjaavat ja rajoittavat niiden valintaa.

Keskeisenä liputta matkustamiseen vaikuttavana seikkana voidaan pitää kiinnijoutumisriskiä. Liputta matkustamisen voidaan olettaa vähenevän, jos riskiä jäädä kiinni lisättäisiin. Tämän vuoksi lippujen tarkastukseen ja tarkastustoimintaan kohdistettavilla muutoksilla tavoitellaan ennen kaikkea kiinnijoutumisriskin lisäämistä. Kiinnijoutumisriskin lisäämisessä olisivat ensisijaisia erilaiset fyysiset ja tekniset keinot. Myös tarkastustoiminnan tehostamisen voidaan olettaa lisäävän kiinnijoutumisriskiä ja siten vähentävän liputta matkustamista. Sen sijaan liputta matkustamisen seuraamusten koventamiselle ei voida asettaa yhtä suuria myönteisiä odotuksia.

Tekniset keinot

Liputta matkustaminen voitaisiin tehokkaasti estää ohjaamalla teknisin keinoin matkustajien tuloa kulkuneuvoon ja lisäämällä kontrollia niin, että ajoneuvoon pääsy ilman lippua estettäisiin tai jokaisen matkustajan lippu tarkastettaisiin aina matkan aikana. Näiden keinojen käyttö koko laajuudessaan ei kuitenkaan ole taloudellisesti eikä liikenteen kohtuullisen sujuvuuden kannalta mahdollista.

Linja-autoliikenteessä kuljettajan mahdollisuuksia kontrolloida maksaneisuutta voidaan verrattain helposti parantaa esimerkiksi sijoittamalla matkakortin lukijalaitteet kuljettajan näkökenttään ja kehittämällä laitteen äänisignaaleja niin, että päälipputyypin äänet erottuvat toisistaan. Raideliikenteessä tällaista mahdollisuutta ei ole, vaikka liputta matkustaminen on ongelma ennen kaikkea raide liikenteessä. Siinä olisi etsittävä ja kehitettävä uudenlaisia teknisiä apuvälineitä maksaneisuuden kontrollointiin. Metroasemille voidaan asentaa portteja, joiden ohittaminen olisi ilman matkalippua mahdotonta tai vaikeaa, mutta rautatieliikenteeseen ei valmiita sovellutuksia ole olemassa. Siten liputta matkustamista vähentäviä teknisiä apukeinoja ei ole ainakaan kovin nopeasti riittävästi saatavilla. Teknisiä tai muita mahdollisia keinoja kontrollin parantamiseksi tulisi kuitenkin jatkuvasti kehittää, kokeilla ja ottaa tarvittaessa käyttöön.

Tarkastusresurssit ja niiden käyttö

Tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneiden yhteistoiminnan laajentamisella tavoitellaan tarkastusmaksutoiminnan tehostamista. Ehdotus muun muassa mahdollistaisi tarkastajien käytön useamman kunnan alueella tai eri joukkoliikenteen kulkuneuvoissa vaikkapa samanaikaisesti, jos siitä on erikseen sovittu. Näin tehostettaisiin tarkastusresurssien käyttöä.

Tarkastajien määrän lisääminen on toki mahdollista ja suotavaakin, mutta kovin merkittäviä lisäyksiä hillitsevät niistä aiheutuvat kustannukset.

Esityksessä ehdotetaan, että tarkastajien apuna liputta matkustavien paljastamisessa voitaisiin käyttää järjestyksenvalvoja. Tämä tulisi kysymykseen lähinnä metroliikenteessä, mutta myös rautatieliikenteessä, joissa järjestyksenvalvoja ja vartijoita jo nykyisin käytetään järjestyksen ylläpitämiseen. Järjestyksenvalvoja voisi siihen koulutuksen saatuaan olla tarkastajan apuna matkalippujen tarkastamisessa. Matkustajalla olisi velvollisuus esittää matkalippunsa järjestyksenvalvojalle. Järjestyksenvalvoja ilmoittaisi liputtomuudesta tarkastajalle, joka ryhtyisi toimenpiteisiin omien valtuuksiensa puitteissa. Itse tar-

kastusmaksun määräämiseen tarkastuksessa apuna olevat henkilöt eivät voisi osallistua, mutta he voisivat tarkastajan pyynnöstä avustaa liputta matkustavan kiinniotossa ja poistamisessa. Tarkastuksessa apuna oleva järjestyksenvalvoja voisi myös ilman tarkastajan pyyntöäkin poistaa kokonaan ilman matkalippua matkustavan henkilön kulkuneuvosta tai laiturialueelta, jos tästä on sovittu tarkastusoikeuden perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön kanssa. Siten tarkastuksia voitaisiin nopeuttaa ja tarkastettavien matkalippujen määrää nostaa ja lisätä kiinnijoutumisriskiä.

Seuraamusten käyttö tehosteena

Teknisiä keinoja ja kontrollin lisäämistä voidaan pitää ensi sijaisina liputta matkustamisen vähentämisen keinoina. Lisäksi liputta matkustamisen kannattavuuteen ja matkustajan motivaatioon voidaan pyrkiä vaikuttamaan koventamalla liputta matkustamisen sanktioita. Koventaminen voi toteutua joko tarkastusmaksua korottamalla tai kriminalisoimalla ainakin toistuva liputta matkustaminen. Uusimisen seuraamuksena voitaisiin käyttää myös korkeampaa tarkastusmaksua kriminalisoinnin sijasta.

Kriminalisointiin liittyy sekä periaatteellisia että käytännöllisiä ongelmia. Tarkastusmaksua pidetään rangaistusluonteisena julkisoikeudellisena seuraamuksena, jonka rinnalla rangaistus vaikuttaa osin tarpeettomalta. Rikoslakiin (39/1889) ehdotettiin liputta matkustamisen kriminalisointia palvelupetoksena vuonna 1988 (HE 66/1988 vp). Palvelupetos olisi ulottunut hyvin erilaisille palvelualueille ja se olisi ollut petosta laajempi, kun siinä ei edellytettäisi kenenkään erehdyttämistä tai erehdyksen hyväksikäyttämistä. Eduskunnan lakivaliokunta ei pitänyt erillistä kriminalisointia tarpeellisena, koska "kysymyksen ollessa esimerkiksi pääsyn hankkimisesta joukkoliikenteessä käytettävään kulkuneuvoon, voitaisiin soveltaa joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annettua lakia" (LaVM 6/1990 vp). Palvelupetos olisikin päällekkäinen joukkoliikenteen tarkastusmaksun, maksuvälinepetoksen ja petoksen kanssa, mikä tekisi palvelupetoksen tai tarkastusmaksujärjestelmän osin tarpeettomak-

si. Seuraamusten samanaikainen käyttö ei olisi perusteltua. Jos taas palvelupetos olisi ensisijainen tarkastusmaksuun nähden, olisi ongelmallista erottaa moitittavampi palvelupetos esimerkiksi maksukyvyttömyyteen perustuvasta maksamattomuudesta ja selvittää, milloin "pääsy kulkuvälineeseen olisi hankittu" kriminalisointiehdotuksessa tarkoitetulla tavalla "aikomatta suorittaa maksua".

Kriminalisoinnin rajaaminen pelkästään uusimiseen toisi lisäongelmia. Rikosoikeudessa törkeät teot erotetaan perusrikoksesta tavallisesti teon keskimääräistä vakavamman laadun ja tekijässään osoittaman syyllisyyden, vaan ei uusimisen, perusteella. Varsin huonosti voitaisiin rikosoikeudessa perustella itse rangaistavan käyttäytymisen rajan vetämistä ensikertaisen teon ja sen uusimisen välille. Ongelmallista olisi myös tavallista moitittavampaa mielenlaatua osoittavan uusimisen erottaminen riittävällä tarkkuudella esimerkiksi varattomuuteen tai huolimattomuuteen perustuvasta uusimisesta. Uusimisen ankarammalla kohtelulla ei tämän vuoksi monissa tapauksissa olisi toivottua ennalta ehkäisevää vaikutusta ja kovennuksen kärki saattaisi suuntautua tarpeettomasti myös vähävaraiseen kansanosaan. Kriminalisointi edellyttäisi laajaa rekisterinpitoa kaikista määrätyistä tarkastusmaksuista.

Liputta matkustaminen voi kuitenkin eräissä tapauksissa jo nyt täyttää petoksen, maksuvälinepetoksen, väärän henkilötiedon antamisen tai väärennöksen tunnusmerkistön. Petos voi tulla kysymykseen muun muassa, jos matkustaja kuljettajan havaitessa tapah-tuman leimaa kaupungin sisäisen matkan vaikka on aikeissa matkustaa kuntarajan yli. Maksuvälinepetos ei edellytä erehdyttämistä ja se voi tulla kysymykseen muun muassa luovutettaessa matkakortti oikeudettomasti käytettäväksi. Näin ollen osa keskimääräistä vakavammista tapauksista päättyy nykyään rangaistavaksi.

Näillä perusteilla tässä esityksessä ei ehdoteta liputta matkustamisen kriminalisointia. Samoilla perusteilla ei myöskään toistuvan liputta matkustamisen seuraamukseksi ehdoteta tavallista ankarampaa tarkastusmaksua.

Sen sijaan ehdotetaan tarkastusmaksujen määräytymisperusteen tarkistamista. Tarkastusmaksulakia ehdotetaan muutettavaksi niin,

että maksua säätelevää suurinta kerrointa korotettaisiin 30:stä 40:een. Samalla laskenta-perustetta täsmennettäisiin. Tarkoitus ei ole, että ehdotus antaisi välittömästi aiheen tarkastusmaksujen yleiseen korottamiseen.

Ehdotettavalla tarkastusmaksujen enimmäismäärän korottamisella pyritään yhdessä kontrollin tiukentamistoimien kanssa siihen, että liputta matkustaminen ei enää olisi taloudellisesti kannattavaa. Tarkastusmaksun koventamisella uskotaan yhdessä kiinnijoutumisriskin lisäämisen kanssa olevan laskelmoivasti liputta matkustavien uusijoiden määrää vähentävä vaikutus. Kertoimen korottaminen antaa myös aikaisempaa paremmat mahdollisuudet ottaa yleinen inflaatiokehitys huomioon tarkastusmaksun määrää vahvistettaessa silloin, kun matkalippujen hinnat ovat nousseet yleistä inflaatiota vähemmän.

Taloudellisen hyödyn määrätietoinen tavoittelu ja tavoiteltavan taloudellisen hyödyn tavallista suurempi määrä lisäävät matkaliputta matkustamisen moitittavuutta ja voivat siten olla peruste ehdotettua ankarammallekin tarkastusmaksulle. Joukkoliikenteen tarkastusmaksujen tuntuva yleinen korottaminen saattaisi kuitenkin lisätä maksukyvyttömyyden vuoksi tarkastusmaksun maksamatta jättämistä ja vähentää siten korotuksen ehkäisevää vaikutusta. Tarkastusmaksujen tulisi olla suuruudeltaan sellaisia, ettei maksukyvyttömyysperusteisia maksujen laiminlyöntejä pääsisi mainittavasti syntymään.

Tarkastusmaksujen korottamistarvetta harkittaessa, tulisi ottaa huomioon myös suhde rikesakkomääriin. Seuraamusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta ei voida pitää perusteltuna sitä, että vähäiset, vaaraa aiheuttamattomat liputta matkustamiset sanktioidaan ankarammin tai samalla tasolla kuin rikosoikeudellisesti arvosteltavat teot. Rikoslain 2a luvun 8 §:n mukaan rikesakko on euromäärältään kiinteää sakkoa lievempi varallisuusrangaistus. Rikesakko saa olla enintään 200 euroa. Rikesakkorikkomuksista annetun asetuksen (610/1999) 2 §:n mukaan rikesakko voi vaihdella 10 ja 115 euron välillä. Asetuksen 9 §:ssä säädetään seuraamukseksi moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajan liikennesääntörikkomuksesta 50 euroa, joka on pienempi kuin nykyinen tarkastusmaksu. Ase-

tuksen 8 §:n mukaan 15 kilometrin ylinopeudesta seuraava rikesakko voi olla enintään 85 euroa eli hieman suurempi kuin ehdotetun mukainen, enintään 40-kertainen tarkastusmaksu joukkoliikenteen nykyisin hinnoin laskettuna. Tarkastusmaksun ei ainakaan pääsääntöisesti tulisi olla vastaavaa rikesakkoa merkittävästi suurempi. Tutkimustiedon puuttuessa ei tässä vaiheessa katsottu olevan syytä koventaa tarkastusmaksua esimerkiksi kaksinkertaiseksi maksun viivästymisen vuoksi.

3. Esityksen vaikutukset

Maksamisen laiminlyönti on yleisintä rai-deliikenteessä. Ratahallintokeskuksen vuodelta 2003 keräämien tietojen mukaan liputtomia matkustajia oli 3,4 prosenttia 606 000 tarkastetusta matkustajasta. YTV:n tarkastamassa linja-autoliikenteessä maksamattomia oli 0,82 prosenttia samana vuonna. YTV tarkasti 277 000 matkustajan liput. Tarkastusmaksujen tuotolla ei pystytä kattamaan toiminnasta aiheutuvia kustannuksia, mutta on arvioitavissa, että järjestelmän ennalta estävä vaikutus on merkittävä. Ennalta estävyyttä ei voida mitata rahamääräisesti, mutta toiminnan merkityksellisyyttä voi kuvata sillä, että nykyiset perimisoikeuden saaneet yhteisöt eivät ole missään vaiheessa harkinneet toiminnasta luopumista.

Kokemusten perusteella voidaan arvioida, että tarkastusmaksuilla ei voitaisi kokonaan kattaa tarkastustoiminnasta aiheutuvia kustannuksia myöskään niillä paikkakunnilla, joilla järjestelmää ei vielä sovelleta. Laki ei kuitenkaan velvoittaisi kuntia ottamaan tarkastusmaksujärjestelmää käyttöön. Siten kunnalla on mahdollisuus kussakin tapauksessa arvioida järjestelmän hyödyt ja haitat ennen tarkastusoikeuden hakemista. Näin ollen lain muutoksella ei suoraan aiheuteta kunnille kustannuksia.

YTV:n palveluksessa on 15 tarkastajaa, joiden työnkuvaan kuuluu jonkin verran myös muita kuin tarkastajan tehtäviä. Vuonna 2004 tarkastustoiminnan kustannukset olivat noin 497 000 euroa ja tarkastusmaksutulot noin 85 000 euroa. Kustannukset tarkastajaa kohden olivat noin 33 000 euroa vuodessa. Esimerkiksi Tampereella, jossa liiken-

teen ja matkustajien määrä on pienempi, vastaavan laajuiseen toimintaan riittäisi kolme tai neljä tarkastajaa, joten kokonaiskustannukset olisivat 102 000—136 000 euroa vuodessa.

Kontrollin lisäämisen uskotaan vähentävän liputta matkustamista, mistä johtuen matkailuputulot lisääntyvät. Tarkastusmaksutuloilla voidaan todennäköisesti jatkossakin kattaa vain pienehkö osa aiheutuvista kustannuksista, vaikkakin tarkastusmaksun korottaminen ja kontrollin lisääminen kasvattanevat tarkastusmaksutuloja jossain määrin.

Lain soveltamisalan laajentaminen koko maahan lisää jonkin verran liikenne- ja viestintäministeriön tehtävien määrää. Tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneiden julkisyhteisöjen työt lisääntyisivät hieman järjestysvalvojen kouluttamisen ja luettelon pitämisen myötä. Ne voidaan kuitenkin hoitaa nykyisten tehtävien ohella ilman lisäkustannuksia.

Lain soveltamisalan laajentaminen johtaa myös siihen, että tarkastajan hyväksyntään liittyvät tehtävät voivat tulla muunkin kuin Helsingin poliisilaitoksen hoidettavaksi. Uusi tehtävä edellyttää perehtymistä työn sisältöön ja tehtävien organisoimista. Helsingissä poliisipäällikölle lain mukaan kuuluvat tehtävät on delegoitu lupayksikölle lain valtuutuksen nojalla. Tehtävä on käytännössä osoittautunut työmäärältään hyvin vähäiseksi. Siten myöskään ehdotettu soveltamisalan laajennus ei lisää valtion henkilöstömenoja.

Liputta matkustamisen vähentämiseksi olisi tarkastusmaksujärjestelmän tehostamistoimista syytä tehokkaasti tiedottaa jo muutosten voimaantulon yhteydessä korostaen kiinnijoutumisriskin lisääntymistä.

Tarkastusmaksun perimisoikeuden laajentaminen vaatii paikallista tiedottamista siellä, missä oikeus otetaan käyttöön. Tiedotuksen toteuttaminen jää oikeudenhaltijoiden tehtäväksi. Koska kyse on laajaa henkilökuntaa koskevasta, jokapäiväiseen elämään liittyvästä ja yleistä mielenkiintoa herättävästä uudistuksesta, tiedottamista tukee asiaan liittyvä uutisointi. Tiedottamisesta ja median uuti-

soimistavasta riippuu ratkaisevalla tavalla myös kontrollin lisäämisen ennaltaehkäisevän vaikutuksen menestyneisyys.

4. Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti 22 päivänä joulukuuta 2003 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus hallituksen esitykseksi joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain muuttamisesta siten, että tarkastusmaksun voitaisiin määrätä joukkoliikenteessä kaikkialla Suomessa samaan tapaan kuin tarkastusmaksu nykyisin voidaan määrätä pääkaupunkiseudulla. Lisäksi työryhmän tuli selvittää mahdollisuuksia tehostaa toistuvasti liputusta matkustaviin sovellettavaa seuraamusjärjestelmää ja tässä tarkoituksessa muun muassa pohtia erityisen palvelupetosta koskevan rangaistussäännöksen säätämisen aiheellisuutta. Lisäksi työryhmä saattoi tehdä muita tarpeellisia pitämiään ehdotuksia.

Työryhmä ehdotti 30 päivänä syyskuuta 2004 luovuttamassaan mietinnössä tarkastusmaksun ulottamista koko maahan ja liputusta matkustamisen vähentämistä kiinnijoutumisriskiä lisäävillä toimilla. Näitä ovat ensisijaisesti erilaiset fyysiset ja tekniset keinot, mutta myös tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneiden julkisyhteisöjen yhteistyön tehostaminen ja järjestysvalvojen mukaan ottaminen avustamaan tarkastajia. Myös tarkastusmaksun suurimman sallitun määrän korottaminen sisältyi ehdotukseen.

Työryhmän mietinnöstä saatiin lausunnot 18 viranomaiselta ja yhteisöltä. Lausunnot olivat pääasiassa myönteisiä, mutta niihin sisältyi mietinnön yksityiskohtia koskevia täsmennysehdotuksia. Esitys on laadittu oikeusministeriössä yhteistyössä liikenne- ja viestintäministeriön kanssa ja perustuu työryhmän mietintöön ja siitä annettuihin lausuntoihin. Tärkeimmät muutokset työryhmän ehdotuksiin ovat työsuhteisten mahdollisuuden toimia tarkastajina poistaminen esityksestä sekä muutoksenhakua koskevien säännösten täsmentäminen.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki joukkoliikenteen tarkastusmaksusta

1 §. Soveltamisala. Lain soveltamisalaa ehdotetaan laajennettavaksi. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että oikeus joukkoliikenteen tarkastusmaksun perimiseen voitaisiin myöntää kaikille niille kunnille, jotka sitä haluavat ja jotka voivat osoittaa laissa säädettyjen edellytysten täyttyvän. Samalla säännöksen sanamuotoa väljennettäisiin niin, että jokaisen tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön toiminta-alueella ei enää määriteltäisi suoraan laissa, vaan määrittely jäisi liikenne- ja viestintäministeriön tehtäväksi hakemuksen perusteella lain 4 §:n nojalla. Tavoitteena on, että tarkastustoimintaa harjoittaa se viranomaisena, jolla on intressi lipputulosten perimiseen.

Joukkoliikenteellä tarkoitetaan rautateiden henkilöliikennettä, raitiotie- ja metroliikennettä sekä kaikkien käytettävissä olevaa säännöllistä linja-autolla harjoitettavaa liikennettä. Myös vesiliikenne voi olla joukkoliikennettä silloin, kun liikennettä harjoitetaan muun joukkoliikennejärjestelmän osana.

Soveltamisalan muutoksella ei olisi vaikutusta niiden viranomaisten oikeuksiin, joille on myönnetty oikeus tarkastusmaksujen perimiseen. Pykälän muutos yhdessä 2 §:n muutoksen kanssa mahdollistaisi kuitenkin toimivallan siirtämisen Helsingin kaupungilta YTV:lle, jos Helsinki ja YTV katsoisivat tällaisen muutoksen perustelluksi. Sama pätee myös YTV:n ja Ratahallintokeskuksen toimivaltaan. Edelleen, Ratahallintokeskuksen toimivaltaa voitaisiin siirtää uudelle rautatieliikenteen turvallisuudesta vastaavalle viranomaiselle, joka on tarkoitus perustaa vuonna 2006.

Pääkaupunkiseudun ulkopuolella tarkastusmaksutoimintaa voitaisiin tällä hetkellä käytännössä harjoittaa vain linja-autoliikenteessä sen vuoksi, että muunlaista joukkoliikennettä ei tällä hetkellä ole lukuun ot-

tamatta rautatieliikennettä, jossa oikeus tarkastusmaksun perimiseen on kokonaisuudessaan Ratahallintokeskuksella.

2 §. Tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneiden julkisyhteisöjen välinen yhteistoiminta. Tarkastusmaksutoimintaa harjoittavien julkisyhteisöjen ja liikenteenharjoittajien yhteistyötä koskeva pykälä ehdotetaan korvattavaksi julkisyhteisöjen yhteistyötä koskevalla säännöksellä. Samalla pykälän otsikkoa muutettaisiin. Nykyinen säännös on menettänyt merkityksensä, koska liikenteen järjestämistapa on muuttunut. Säännös on tarkoitettu myös käytäntöä selkiyttäväksi. Lisäksi pykälään lisättäisiin viittaus kuntalain (365/1995) 10 luvun ja YTV:stä annetun lain (1269/1996) 3 §:n mukaiseen tehtävän siirtämiseen toiselle kunnalle tai YTV:lle. Kuntalain 76 §:n mukaan kunnat voivat sopia, että tehtävä annetaan toisen kunnan hoidettavaksi yhden tai useamman kunnan puolesta. Lisäksi kuntalaissa on muita täydentäviä säännöksiä kuntien yhteistoiminnasta. YTV:stä annetun lain 3 §:n mukaan YTV voi hoitaa tiettyjä tehtäviä jäsenkuntiansa puolesta. YTV voi sopimuksen perusteella hoitaa tällaisia tehtäviä myös muiden kuntien puolesta.

Liikenteen lippujärjestelmät ovat useimilla kaupunkiseuduilla muuttuneet seudullisiksi, mistä johtuen viranomaisten välinen yhteistyö on tullut tarpeelliseksi ja järjestelmän tehokkuuden kannalta perustelluksi. Niillä paikkakunnilla, joilla tarkastusmaksujen käyttöönottoa suunnitellaan, on sopimusperusteinen kuntien yhteistyö kevyt ja ainakin yleensä kustannuksiltaan halvin vaihtoehto järjestää tarkastustoiminta. Kunnat voisivat myös sopia yhteistoiminnasta soveltaen kuntalain mukaista yhteistyön muotoa, jossa kunta voi antaa tehtävän toisen kunnan hoidettavaksi.

Pääkaupunkiseudulla on valmiudet nopeasti käynnistettävään yhteistyöhön, jonka osapuolina voisivat olla erityisesti YTV ja Ratahallintokeskus. Käytännössä yhteistyö voitaisiin toteuttaa niin, että myös YTV voisi harjoittaa tarkastustoimintaa seudullisessa juna-

liikenteessä. Jos tarkastustehtävä haluttaisiin siirtää seudullisessa rautatieliikenteessä Ratahallintokeskukselta YTV:lle, sovellettaisiin kuitenkin 1 §:ää.

3 §. *Valtionrautateilla perittävät lisämaksut.* Pykälä ehdotetaan sisällöltään vanhentuneena kumottavaksi. VR Osakeyhtiö ei peri matkustajilta pykälässä tarkoitettuja lisämaksuja, vaan rautatieliikenteessä sovelletaan yksinomaan tarkastusmaksujärjestelmää.

4 §. *Tarkastusmaksun perimisoikeuden myöntäminen.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan korjattavaksi muuttamalla liikenneministeriön nimi nykyiseen muotoon.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että liikenne- ja viestintäministeriön oikeutta harkintavallan käyttöön tarkastusoikeutta koskevan hakemuksen käsittelyssä rajoitettaisiin määrittelemällä tarkastusmaksun perimisoikeuden myöntämisen edellytykset entistä täsmällisemmin. Toisaalta ehdotetut 1 ja 2 §:n muutokset merkitsevät soveltamisen joustavuuden lisääntymistä siten, että liikenne- ja viestintäministeriö voisi hakemusten perusteella päättää, mihin liikenteeseen oikeus myönnetään.

Oikeus tarkastusmaksun soveltamiseen raideliikenteessä voitaisiin myöntää ilman selvitystä matkustajien määrästä ja sovellettavasta lippu- ja hintajärjestelmästä, kun taas linja-autolla harjoitettavassa liikenteessä sellainen vaadittaisiin. Ero johtuu siitä, että raideliikenteessä maksaneisuuden valvonta on lähes mahdoton järjestää kohtuullisin kustannuksin, koska kulkuneuvossa on useita vaunuja ja sisään-tulo-ovia. Linja-autoliikenteessä kuljettajalla on jossain määrin paremmat mahdollisuudet estää ainakin maksamattomien matkustajien mukaantulo. Kulkuneuvojen kapasiteettieroista johtuen matkustajien määrä on raideliikenteessä aina keskimääräisesti suurempi kuin linja-autolla harjoitettavassa liikenteessä. Käytännössä tarkastusmaksujärjestelmän käyttöönotto linja-autoliikenteessä tulisi kysymykseen, jos matkustajien vuotuisen kokonaismäärä on useita miljoonia.

Hakijan tulisi esittää suunnitelma siitä, miten tarkastus aiotaan järjestää. Suunnitelmaan tulisi sisältyä ainakin seuraavat asiat: tarkastajien rekrytointi ja perehdyttäminen, tarkastusmaksuoikeuden saaneen julkisyhteisön ja tarkastajia valvovan poliisin yhteistyö, mat-

kustajien informoinnin järjestämistapa sisältäen myös matkalippujen hankintaa ja käyttöä koskevat tiedot sekä kuvaus tarkastajien ja tarkastusmaksuoikeuden haltijan välisestä työnjaosta.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, jossa säädettäisiin myönnetyn oikeuden voimassaoloajasta ja sen alueellisesta ja muusta sisällöstä sekä oikeuteen liitettävistä ehdoista. Oikeus tarkastusmaksun perimiseen myönnettäisiin toistaiseksi voimassa olevana. Tällä lisäyksellä ei ole vaikutusta voimassa oleviin lupiin. Päätöksessä määriteltäisiin se liikenne, jossa tarkastustoimintaa saa harjoittaa. Päätökseen voitaisiin liittää ehtoja, jotka ovat perusteltuja matkustajien oikeusturvan kannalta. Matkustajan kannalta on tärkeää, että matkalippuja ja niiden käyttöä koskevaa tietoa on helposti saatavilla. Lippujen käyttöä koskevan ohjeituksen tulee olla yksiselitteistä ja helposti ymmärrettävää.

5 §. *Tarkastusmaksun suuruus.* Voimassa olevan lain mukaan tarkastusmaksu saadaan vahvistaa enintään 30 kertaa niin suureksi kuin linja-autoliikenteen alin yleinen kertamaksu. Pykälää ehdotetaan selvennettäväksi niin, että laskentaperusteena käytettäisiin tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön toiminta-alueella sovellettua linja-autoliikenteen tai matkustajalle halvimman junatyypin alinta aikuisen kertamaksua. Siten Helsingissä laskentaperusteena olisi kaupungin sisäinen lippu, joka kelpaa linja-autoissa, raitiovaunuissa, metrossa, junissa ja Suomenlinnan lautalla. Pääkaupunkiseudulla laskentaperusteena olisi Espoon ja Vantaan sisäinen lippu, myös seutuliikenteessä. Rautatieliikenteessä, pääkaupunkiseudun yhteistaruiffiliikennettä lukuun ottamatta, laskentaperusteena olisi halvimman junatyypin eli taajamajunan alin kertamaksu. Vuonna 2004 kaikki nämä liput maksoivat kaksi euroa, mutta vuonna 2005 halvin junalippu nousi 2,10 euroon ja Vantaan sisäinen lippu 2,20 euroon. Säännös mahdollistaisi tarkastusmaksujen hintojen eriytymisen silloin, kun kertalippujen hinnat eriytyvät. Tämä olisi täysin asianmukaista teon ja seuraamuksen oikeasuhtaisuuden kannalta. Toisaalta liikenne- ja viestintäministeriö voisi säilyttää tarkastusmaksujen hintojen yhtenäisyyden, jos

matkalippujen hintojen erot ovat pieniä.

Tarkastusmaksun enimmäismäärää sääntelevää kerrointa ehdotetaan korotettavaksi 30:stä 40:een. Varsinkin raideliikenteessä on matkustajia, jotka jättävät toistuvasti maksamatta perustaan valintansa tarkastusten todennäköiseen toistuvuuteen. Nykyistä kerrointa soveltaen seutumatoilla on edullisempää olla hankkimatta työmatkoja varten matkakorttia, jos kiinnijäämisen riski on esimerkiksi keskimäärin kerran kuussa. Kertoimen korottamisella tällainen laskelmointiin perustuva toiminta menettäisi houkuttelevuuttaan.

Ehdotettu kertoimen korottaminen merkitsee sitä, että tarkastusmaksun määrä voisi vuoden 2005 lipunhintojen mukaan laskettuna olla enintään 84 euroa. Siten se ylittäisi 30 päivän seutulipun hinnan. Se olisi kuitenkin selvästi alempi kuin suurin rikesakko, joka on 200 euroa, ja vastaisi suurin piirtein 15 kilometrin ylinopeudesta seuraavaa rikesakkoa ylimmän sallitun nopeuden ollessa 60 kilometriä tunnissa. Tämän suuruinen tarkastusmaksu vastaisi noin 14 päiväsakkoa pienimmän kuuden euron päiväsakon mukaan laskettuna. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että tarkastusmaksua välittömästi ja yleisesti korotettaisiin enimmäismääräänsä, vaan korotukset tulisi tehdä harkiten. Maksukyvyttömyysperusteinen tarkastusmaksun maksamatta jättäminen ei saisi mainittavasti lisääntyä. Korotusta harkittaessa tulisi myös pyrkiä siihen, ettei tarkastusmaksun määrä ainakaan pääsääntöisesti ylittäisi tavanomaista rikesakkoa. Tarkastusmaksuperusteen korottamiseen liittyviä näkökohtia on käsitelty myös edellä yleisperusteluissa. Tarkastusmaksun suuruudesta säädettäisiin tarkemmin liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella. Tarkastusmaksun suuruuteen ei siten enää tarvitsisi hakea liikenne- ja viestintäministeriön vahvistusta.

6 §. *Matkalippujen tarkastajat.* Pykälän 1 momentti ehdotetaan muutettavaksi ja jaettava kolmeen momenttiin, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyisi muutettuna 4 momentin paikalle.

Ehdotetussa 1 momentissa olisi perussäännös tarkastajasta ja tarkastajaksi hyväksymisestä. Voimassa olevan 1 momentin mukainen poliisin toimivaltaisuuden määrittelemi-

nen liikenteenharjoittajan kotipaikan perusteella on käynyt soveltumattomaksi muun muassa sen vuoksi, että liikenteenharjoittajia ja siten myös heidän kotipaikkojaan voi olla sananaikaisesti useita. Muutoinkin perustelumpaa on määritellä poliisin toimivalta tarkastusmaksuoikeuden saaneen julkisyhteisön kotipaikan perusteella. Samalla Helsingin poliisin toimivaltaa koskeva säännös käy tarpeettomaksi, koska sekä pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnan että Ratahallintokeskuksen kotipaikka on Helsingissä.

Nykyisin toimivalta on osoitettu poliisipiirin päällikölle, mutta se on pykälän 3 momentin nojalla delegoitavissa poliisipiirin johtosäännöllä muulle poliisipiirin virkamiehelle. Nyt laissa määriteltäisiin ainoastaan se poliisilaitos, jonka asiana olisi päättää hyväksymisestä. Ilmaisua on useimmiten käytetty muussa vastaavassa lainsäädännössä. Käytännössä tarkastajaksi hyväksymisestä päätäisi kuten nykyisinkin poliisin päällystöön kuuluva henkilö, mikä onkin suotavaa. Poliisiasetuksen (1112/1995) 1 §:n mukaan paikallispoliisin päällystöön kuuluvat poliisipäällikkö, apulaispoliisipäällikkö, nimismies, hallinto-osaston johtaja, lupapalvelutoimiston toimistonjohtaja, rikosylitarkastaja, rikostarkastaja, rikosylikomisario, ylikomisario, rikoskomisario ja komisario.

Pykälän 2 momenttiin sisällytettäisiin säännökset tarkastajaksi hyväksymisen edellytyksistä. Tarkastajana voisi edelleenkin toimia vain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen julkisyhteisön palveluksessa oleva viranhaltija. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi tarkastajan ammattitaitoa ja sopivuutta koskevat säännökset, jotka ovat nykyään osittain asetuksessa. Tarkastajaksi voitaisiin hyväksyä ainoastaan 18 vuotta täyttänyt henkilö, joka on saanut tehtäviin tarpeellisen koulutuksen ja on niihin henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sopiva. Tehtävän asianmukaisen hoitamisen edellyttämiin tietoihin ja taitoihin katsottaisiin kuuluvan tarkastusmaksutoimintaa koskevien säännösten hallinta, tiedot alueen liikenteestä ja lippujärjestelmistä sekä asiakaspalvelutaidot. Tarkastajan tulisi pystyä neuvomaan asiakkaita liikenteeseen ja matkalippujen hankkimiseen liittyvissä asioissa. Riittävät tiedot tehtävään liittyvistä valtuuksista ja voimankäyttöoikeudesta sekä niiden

rajoista samoin kuin rikosoikeudellisesta vastuusta ovat myös tehtävässä menestymisen keskeisiä edellytyksiä. Tarkastusoikeuden saaneen julkisyhteisön tehtävänä olisi huolehtia tarkastajien perehdyttämisestä. Koulutuksen tarkemmasta sisällöstä säädettäisiin liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella.

Tarkastuspasia koskevat säännökset sijoitettaisiin 3 momenttiin, jota täydennettäisiin tarkastuspassin poliisille luovuttamista koskevalla säännöksellä sekä nykyisin asetukseen sisältyvällä säännöksellä tarkastajan velvollisuudesta esittää tarkastuspasi matkustajalle. Momentissa mainittaisiin myös tarkastajan valokuvan ja nimen sisällyttämisestä tarkastuspasiin.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin poliisin valvontavelvollisuudesta, tarkastajan valtuuksien peruuttamisesta ja varoituksen antamisesta. Tarkastajan oikeudet voitaisiin peruuttaa, jos tarkastaja toimii velvollisuksiensa vastaisesti tai osoittautuu tehtävänsä sopimattomaksi. Tarkastajan sopimattomuutta arvioitaisiin hänen rehellisyyteensä, luotettavuuteensa ja henkilökohtaisiin ominaisuuksiinsa kuuluvin perustein. Myös lainvoimaisella tuomiolla tuomittu rikos voisi osoittaa sopimattomuutta, samoin tarkastajan tehtävään liittyvien ehtojen ja rajoitusten rikkominen. Silloin kun valtuuksien peruuttaminen olisi olosuhteisiin nähden kohtuutonta, voitaisiin peruuttamisen sijasta antaa varoitus. Tarkastajia valvoo poliisin lisäksi myös heidän työnantajansa, jonka asiana on työnantajan valvontaoikeuden perusteella puuttua epäasianmukaiseen toimintaan. Hyväksyminen olisi peruutettava myös, jos tarkastaja tai hänen työnantajansa sitä pyytää tai tarkastajan virkasuhde päättyy taikka julkisyhteisön oikeus tarkastusmaksun perimiseen peruutetaan.

Pykälän 5 momenttiin ehdotetaan asetuksesta siirrettäväksi poliisin pitämää luetteloa koskevat säännökset lisätynä viittauksella henkilötietojen käsittelyä poliisitoimessa koskevaan lakiin.

6 a §. *Tarkastuksessa apuna olevat järjestyksenvalvojat.* Uudessa pykälässä ehdotetaan säädettäväksi tarkastuksessa apuna olevista järjestyksenvalvoista, heiltä vaadittavista tiedoista, taidoista ja muista edellytyksistä. Järjestyksenvalvojan toimivallasta, oi-

keuksista ja velvollisuuksista säädettäisiin 8 §:n 2 momentissa ja 11 §:ssä.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että tarkastuksessa apuna olevat järjestyksenvalvojat voisivat ryhtyä tehtäviinsä tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön toimeksiannosta. Järjestyksenvalvojan tulisi olla järjestykselain (612/2003) 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla asetettu järjestystä ja turvallisuutta ylläpitämään sille liikenneasemalle tai joukkoliikenteen kulkuneuvoihin, joissa toimiminen tarkastajien apuna tapahtuisi. Lisäksi tarkastajan apuna toimivan olisi täytettävä samat henkilökohdista sopivuutta koskevat edellytykset ja pääpiirteissään samat koulutusta koskevat vaatimukset kuin tarkastajankin.

Tarkastajien apuna olemisen edellyttäisi tarkastusmaksujärjestelmän perusteiden ja kyseisen liikenteen maksujärjestelmän tuntemusta sekä tarkastajan avustajalle laissa säädettyjen oikeuksien ja velvollisuuksien tuntemusta. Koulutus painottuisi jonkin verran liikenteen ja sen maksujärjestelmän tuntemukseen. Järjestyksenvalvojan koulutukseen sisältyvät osa-alueet voisivat jäädä lyhyen kertauksen varaan. Vaadittavan koulutuksen tarkemmasta sisällöstä säädettäisiin liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella.

Järjestyksenvalvojan toiminnasta sovitaan 2 momentin mukaan tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön ja järjestyksenvalvojan työnantajan kanssa. Sovittaessa järjestyksenvalvojen lippujen tarkastustehtävistä järjestyksenvalvojen työnantajana toimiva vartiointiliike hankkisi käytännössä asianomaiselta julkisyhteisöltä 1 momentissa tarkoitetun toimeksiannon palveluksessaan olevalle järjestyksenvalvojalle ja antaisi hänelle tarkastuspassin.

Ehdotetun 3 momentin mukaan tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön on pidettävä luetteloa järjestyksenvalvoista, joille se on antanut toimeksiannon osallistua matkalippujen tarkastukseen. Mitä 6 §:n 3 ja 4 momentissa säädetään tarkastuspassistä, poliisin valvonnasta ja varoituksen antamisesta sovellettaisiin myös tarkastuksessa apuna olevaan järjestyksenvalvojaan. Järjestyksenvalvojan toimintaan tarkastajan apuna sovellettaisiin ensi sijassa joukkoliikenteen tarkastusmaksulakia, mutta hänen

toimintaansa järjestyksen ylläpitäjänä sovellettaisiin järjestyksenvalvojista annettua lakia (533/1999).

Ehdotetussa 4 momentissa säädettäisiin apuna olevan järjestyksenvalvojan toimeksiannon peruuttamisen edellytyksistä. Toimeksianto tulisi peruuttaa, jos apuna oleva järjestyksenvalvoja toimii velvollisuksiensa vastaisesti, osoittautuu tehtävään sopimattomaksi, hänen hyväksymisensä järjestyksenvalvojaksi ei enää ole voimassa tai toimeksiantajan oikeus tarkastusmaksujen perimiseen peruutetaan. Jos toimeksianto peruutetaan, järjestyksenvalvojan olisi luovutettava tarkastuspassinsa poliisille.

7 §. Tarkastusmaksun perimisoikeiden peruuttaminen. Tarkastusmaksun perimisoikeuden peruuttamista koskevia säännöksiä ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että 1 momentissa määritellään ne tilanteet, joissa tarkastusmaksun perimisoikeus on peruutettava ja 2 momentissa ne tilanteet, joissa perimisoikeuden peruuttaminen tulee harkittavaksi.

Liikenne ja viestintäministeriön olisi 1 momentin mukaan peruutettava julkisyhteisön oikeus tarkastusmaksun perimiseen, jos perimisoikeuden saanut sitä pyytää tai jos tarkastusmaksutoiminta on lopetettu.

Mahdollisuus oikeuden peruuttamiseen olisi 2 momentissa rajattu olennaisiin ja vakaviin rikkomuksiin tai epäkohtiin. Vakavana rikkomuksena voitaisiin pitää esimerkiksi tarkastusmaksun määräämiseen liittyvien tehtävien antamista järjestyksenvalvojille tai rikollisen toiminnan liittymistä tarkastustoimintaan. Momentin 3 kohdan soveltamisen edellytyksenä olisi lisäksi, ettei tarkastusmaksun perimisoikeuden saanut julkisyhteisö vakavasta epäkohdasta tiedon saatuaan ole ryhtynyt välittömästi toimenpiteisiin epäkohdan korjaamiseksi.

Ehdotetussa 3 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta antaa julkisyhteisölle huomautus silloin, kun rikkomukset tai laiminlyönnit eivät ole vakavia tai olennaisia. Tarkastusmaksun perimisoikeuden peruuttamista lievempiä keinoja tarvitaan, koska ankara oikeuden peruuttaminen vaikuttaa merkittävästi mahdollisuuteen järjestää joukkoliikenteen palvelut taloudellisesti kestäväällä tavalla. Tästä johtuen voi olla yleisen edun kannalta

perusteltua antaa perimisoikeuden saaneelle tilaisuus korjata puutteet.

8 §. Tarkastusmaksun määrääminen. Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että matkustajan, joka ei esitä asianmukaista matkalippua, olisi tarkastajan vaatimuksesta ilmoitettava myös henkilötunnuksensa. Tämä olisi henkilön yksilöimisen kannalta tarpeen. Sen sijaan ammatin ilmoittamisvelvollisuudesta luovutettaisiin.

Pykälää täydennettäisiin 2 momenttiin sijoitettavilla säännöksellä matkustajan velvollisuudesta esittää matkalippunsa tarkastuksessa apuna olevalle 6 a §:ssä tarkoitettulle järjestyksenvalvojalle. Jos matkustaja ei esitä asianmukaista matkalippua, apuna oleva järjestyksenvalvoja voisi ilmoittaa tarkastajalle liputta matkustamisesta tarkastusmaksun määräämistä tai muita jatkotoimia varten tai voisi ryhtyä 11 §:n 1 momentin mukaisiin toimenpiteisiin. Viittauksella tarkoitetaan järjestyksenvalvojan oikeutta eräissä tapauksissa itsenäisestikin poistaa ilman matkalippua matkustava henkilö joukkoliikenteen kulkuneuvosta tai 1 §:n 2 momentissa tarkoitettulta laiturialueelta. Selvyyden vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että tarkastuksessa apuna oleva henkilö ei voi määrätä tarkastusmaksua. Siten tarkastusmaksun ja muiden seuraamusten määrääminen ja siihen liittyvä harkintavallan käyttö säilyisi edelleen yksinomaan tarkastajilla.

Järjestyksenvalvojen apu nopeuttaisi ja tehostaisi matkalippujen tarkastusta. Matkalippuja tarkastetaan jo nykyään yhteistyössä vartijoiden kanssa esimerkiksi Helsingin metrossa ja raitiovaunuissa. Tarkastajat ja vartijat ovat tarkastustilanteessa yhtä aikaa paikalla, ja vartijat toimivat tarkastajien tukena ja antavat apua väkivaltatilanteissa. Järjestyslaki on selkeyttänyt tilannetta siten, että vartijat voidaan vähitellen korvata liikenneasemalle tai joukkoliikenteen kulkuneuvon asetetuilla järjestyksenvalvojilla.

Tarkastusmaksun välttääkseen matkustajalla tulee olla asianmukainen matkalippu. Lippu ei ole asianmukainen, jos se on vanhentunut silloin, kun matkustaja nousee ajoneuvoon tai siirtyy 1 §:n 2 momentissa tarkoitettulle laiturialueelle. Lippu on epäasianmukainen myös, jos se on väärennetty tai sitä käyttäen matkustetaan pitemmälle tai laa-

jemmalla alueella kuin mihin lippu oikeuttaa. Lippu katsotaan epäasianmukaiseksi myös, jos matkustaja käyttää toisen henkilökohtaista lippua tai kun alennuslippua käytetään oikeudettomasti. Leimaamaton lippu on epäasianmukainen, jos matkustajalla on velvollisuus antaa lippunsa leimattavaksi tai itse leimata se.

Nykyinen 2 ja 3 momentti siirtyisivät 3 ja 4 momentiksi, jolloin 4 momentissa oleva viittaus 2 momenttiin korjattaisiin viittaukseksi 3 momenttiin. Samalla 4 momentin tekstiä selvennettäisiin.

Pykälän 3 momenttia täydennettäisiin matkustajan oikeusturvan kannalta tärkeillä aseuksesta siirretyillä ja täsmennetyillä tarkastusmaksun määräämistä ja oikaisuvaatimuksen tekemistä koskevilla menettelysäännöksillä. Tarkastusmaksun maksaminen ei sinänsä poista matkustajan mahdollisuutta tehdä määräajassa 13 §:n mukainen oikaisuvaatimus. Ehdotetun 3 momentin mukaan matkustajalle annettavassa kirjallisessa määräyksessä olisi mainittava maksun suuruus, määräämisen syy, määräpäivä, suoritustapa ja edellä tarkoitettu uhka. Määräyksessä on lisäksi mainittava matkustajan henkilötiedot sekä aika ja liikennereitti tai rataosa, jolla maksu on määrätty. Määräykseen on liitettävä oikaisuvaatimusosoitus. Oikaisuvaatimusosoitus on liitettävä myös kuittiin, joka annetaan matkustajalle, joka suorittaa tarkastusmaksun välittömästi tarkastajalle.

11 §. Tarkastajan ja järjestyksenvalvojan oikeudet ja vastuu. Pykälän voimassa olevaa 1 ja 2 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi tarkastuksessa apuna olevan järjestyksenvalvojan oikeuksia koskevilla säännöksillä. Vastaavasti myös otsikkoa muutettaisiin. Lisäksi tarkastajan kiinniotto-oikeutta koskevan säännöksen sanontaa tarkistettaisiin.

Ehdotetun 1 momentin mukaan tarkastuksessa apuna olevalla järjestyksenvalvojalla on oikeus tarkastajan pyynnöstä antaa matkustajan poistamiseksi, kiinniottamiseksi tai poliisin haltuun luovuttamiseksi tarvittavaa apua. Tämän toimivallan käytöstä päättäisi siten tarkastaja, joka voisi arvioida itsenäisesti tarvitseeko hän apua vai ei. Järjestyksenvalvoja voisi myös tarvittaessa ilman tarkastajan pyyntöäkin poistaa matkaliputtoman matkustajan joukkoliikenteen kulkuneuvosta

tai edellä tarkoitettulta laiturialueelta, jos poistamisesta on etukäteen sovittu tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön kanssa. Poistaminen tulisi kysymykseen ennen kaikkea sellaisissa tilanteissa, joissa matkalippujen tarkastuksella pyritään ensisijaisesti estämään lipputa matkustaminen ja tarkastusmaksujen määräämiseen ei ole mahdollisuuksia. Järjestyksenvalvojalla ei siten olisi oikeutta ilman tarkastajan pyyntöä poistaa henkilöä, jolla on matkalippu, vaikka hän epäiläisikin lipun asianmukaisuutta. Tarkastajan kiinniotto-oikeutta koskevasta säännöksestä on poistettu sana ”välittömästi” tarpeettoman toiston välttämiseksi.

Samoin kuin tarkastajalla myös hänen apunaan olevalla järjestyksenvalvojalla olisi 2 momentin mukaan oikeus puolustettavissa olevaan voimakeinojen käyttöön, jos matkustaja tekee vastarintaa kiinniottossa tai poistamisessa. Pykälän 3 momentissa oleva viittaus voimakeinojen käytön liioittelua koskeviin rikoslain säännöksiin ja 4 momentin mukainen mahdollisuus virka-apuun koskisivat myös tarkastuksessa apuna olevaa järjestyksenvalvojaa.

Selvyyden vuoksi ehdotetaan pykälän 5 momenttiin otettavaksi viittaussäännös rikosoikeudellista virkavastuuta koskeviin rikoslain 40 luvun säännöksiin. Tällainen viittaus olisi laillisuusperiaatteen kannalta tarpeen silloin, kun rikosoikeudellinen vastuu perustuu johonkin muuhun kuin virkamiesasemaan. Viittaus koskisi tarkastuksessa apuna olevaa järjestyksenvalvojaa hänen suorittaessaan 8 §:n 2 momentissa tarkoitettuja tehtäviä tai käyttäessään 11 §:ssä tarkoitettuja oikeuksiaan.

12 §. Matkustajan rangaistusvastuu. Matkustajan rangaistusvastuuta koskevan säännöksen viittausta rikoslain 17 luvun 6 §:ään ehdotetaan täydennettäväksi järjestyksenvalvojaa koskevalla maininnalla. Tarkastajan apuna olevan järjestyksenvalvojan vastustaminen rangaistaisiin järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisena.

Pykälää täydennettäisiin myös viittauksella väärän henkilötiedon antamista koskevaan rikoslain säännökseen. Viittaus olisi selvyyden vuoksi tarpeen, koska matkustaja on 8 §:n mukaan velvollinen ilmoittamaan henkilötietonsa tarkastajalle. Rangaistus väärän

henkilötiedon antamisesta säädetään rikoslain 16 luvun 5 §:ssä.

13 §. Muutoksenhaku tarkastusmaksuun. Muutoksenhakua koskevia säännöksiä on ajanmukaistettu ja täydennetty tavalla, jossa on otettu huomioon perustuslain ja hallintolainkäyttölain (586/1996) vaatimukset. Esityksessä on otettu huomioon eduskunnan käsittelyssä oleva hallintolainkäyttölakia koskeva muutosesitys (HE 112/2004 vp). Muutoksenhakua koskevilla yhtenäisillä säännöksillä vältettäisiin myös tilanne, jossa valitustiet muodostuisivat erilaisiksi päätöksentekijästä ja hänen työnantajayhteisöstään riippuen. Muutoksenhausta ehdotetaan säädettäväksi 13 ja 13 a §:ssä. Edellinen koskisi kuitenkin nykyisinkin muutoksenhakua tarkastusmaksuun ja uusi 13 a § muutoksenhakua muuhun valituskelpoiseen päätökseen. Muutoksenhaku olisi kaksiportainen.

Ehdotetun 13 §:n 1 momentin mukaan matkustaja, jolle on määrätty tarkastusmaksu, saa tehdä tarkastusmaksun määräämistä koskeneesta tarkastajan päätöksestä oikaisuvaatimuksen 14 päivän kuluessa tarkastusmaksun määräämisestä tarkastusmaksun perimiseen oikeutetun kunnan tai muun julkisyhteisön erikseen tähän tehtävään määräämälle toimielimelle. Tarkastusmaksun määräämistä koskevaan tarkastajan päätökseen ei ehdotuksen mukaan saa hakea valittamalla muutosta. Oikaisuvaatimusosoituksen liittämistä matkustajalle annettavaan kuittiin ja tarkastusmaksua koskevaan määräykseen ehdotetaan säädettäväksi 8 §:ssä.

Ehdotetun 2 momentin mukaan oikaisuvaatimuksen johdosta annettuun päätökseen saadaan hakea muutosta hallinto-oikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Nykyisessä 3 momentissa oleva säännös, jonka mukaan hallinto-oikeuden päätökseen ei saa hakea valittamalla muutosta, ehdotetaan säilytettäväksi ja sijoitettavaksi 2 momenttiin.

Toimivaltainen hallinto-oikeus määräytyy 3 momentin mukaan tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen kunnan tai muun julkisyhteisön kotipaikan mukaan. Siten esimerkiksi YTV:n ja Ratahallintokeskuksen päätöksestä valitettaisiin Helsingin hallinto-oikeuteen. Lisäksi momentissa säädettäisiin, että jos hallinto-oikeus valituksen johdosta

poistaa tarkastusmaksun, jäljennös päätöksestä on lähetettävä asianomaiselle julkisyhteisölle maksun palauttamista varten.

Oikaisunhaku ja muutoksenhaku hallinto-oikeuteen eivät olisi ainoita keinoja muutoksen saamiseksi jo määrättyyn tarkastusmaksuun. Hallintolain (434/2003) 50 §:ssä säädetään asiavirheen korjaamisesta, 52 §:ssä korjaamisasian vireilletulosta ja käsittelystä sekä 53 §:ssä muusta korjaamisen menettelyyn liittyvästä. Lain 50 §:n mukaan asiavirhe voidaan korjata, jos päätös perustuu selvästi virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen tai ilmeisen väärään lain soveltamiseen taikka päätöstä tehtäessä on tapahtunut menettelyvirhe. Tarkastusmaksulain 10 §:n mukaan tarkastusmaksu jätetään määräämättä, jos ilmenee, että lipun puuttuminen on johtunut matkustajan ikä, kehitystaso, terveydentila, mielentila tai muu näihin rinnastettava erityinen seikka huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä taikka jos tarkastusmaksun määräämistä muusta syystä on pidettävä ilmeisen kohtuuttomana tai perusteettomana.

Tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneet julkisyhteisöt ovat hallintolain nojalla yleensä matkustajan pyynnöstä poistaneet määrättyjä tarkastusmaksuja muun muassa, jos matkustaja oli unohtanut ottaa mukaan voimassa olevan matkalipun, tarkastusmaksun määrääminen todettiin tapahtuneen puutteellisen selvityksen nojalla tai jos tarkastusmaksun määrääminen muutoin olisi tarkastusmaksulain 10 §:ssä tarkoitettulla tavalla kohtuutonta. Esimerkiksi Helsingin kaupungin liikennelaitos oli vuonna 2003 poistanut 2050 tarkastusmaksua. Samana vuonna oli hallinto-oikeuteen tehty 221 valitusta.

Pykälän nykyisessä 2 momentissa on erityissäännös perustevalituksesta. Uuteen pykälään ei ehdoteta vastaavaa säännöstä. Perustevalitusmahdollisuus säilyisi kuitenkin edelleen, sillä lain 8 §:n 4 momenttiin ehdotetaan sijoitettavaksi pykälän nykyisessä 3 momentissa oleva säännös, jonka mukaan tarkastusmaksu voidaan periä matkustajalta ilman tuomiota tai päätöstä siinä järjestyksessä kuin verojen tai maksujen perimisestä ulosottoimin erikseen säädetään. Tällainen viittaus verojen ja maksujen perimisestä

ulosottoimin annettuun lakiin (veroulosotolaki, 367/1961) merkitsee, että tarkastusmaksuasioissa tulisivat sovellettaviksi myös veroulosotolain 8—11 §:n säännökset perustealitukselta.

13 a §. *Muutoksenhaku muuhun päätökseen.* Pykälään sisällytettäisiin muut muutoksenhakusäännökset kuin 13 §:ssä tarkoitettut. Ehdotetussa 1 momentissa olisivat säännökset muutoksenhausta tässä laissa tarkoitettuun poliisiin tai tarkastusmaksuoikeuden saaneen kunnan tai muun julkisyhteisön päätökseen. Sellaiseen saisi hakea oikaisua 14 vuorokauden kuluttua päätöksen tiedoksisaamisesta. Oikaisua tämän lain 6 §:n 2 ja 4 momentissa tarkoitettuun päätökseen haettaisiin tekemällä kirjallinen oikaisuvaatimus poliisille. Oikaisua julkisyhteisön 6 a §:n 2 ja 4 momentissa tarkoitettuun päätökseen haetaan tekemällä kirjallinen oikaisuvaatimus julkisyhteisön erikseen tähän tehtävään määrittämälle viranhaltijalle tai toimielimelle.

Pykälän 2 momentin mukaan oikaisuvaatimuksen johdosta annettuun päätökseen voidaan hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Hallinto-oikeuden päätökseen voidaan hakea valittamalla muutosta, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan siten kuin siitä hallintolainkäyttölaissa säädetään.

Ehdotetun 3 momentin mukaan muuhun tämän lain mukaiseen päätökseen haetaan muutosta siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

14 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälää selkeytettäisiin ja sen otsikko muutettaisiin. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin tarkastusmaksun perimisoikeuden hakemisesta, matkalipun tarkastajaksi hyväksymiseen tarvittavista asiakirjoista ja hyväksymismenettelystä sekä tarkastusmaksujärjestelmästä tiedottamisesta.

1.2. Rikoslaki

Rikoslain 17 luvun 6 §:n 2 momentin 2 kohtaa täydennettäisiin. Järjestystä ylläpitävällä henkilöllä tarkoitettaisiin paitsi joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetussa laissa (469/1979) tarkoitettua matkalipun tarkastajaa myös tarkastusmaksun perimisoikeuden

saaneen julkisyhteisön toimeksiannosta tarkastajan apuna olevaa järjestyksenvalvojaa.

1.3. Laki järjestyksenvalvojista

Järjestyksenvalvojista annetun lain (533/1999) 1 §:n 3 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi viittauksella joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annettuun lakiin. Mainitussa laissa säädettäisiin järjestyksenvalvojien oikeudesta toimia tarkastajan apuna matkalippujen tarkastuksessa ja oikeudesta poistaa ilman matkalippua oleva matkustaja joukkoliikenteen kulkuneuvosta tai laituri-alueelta.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annettaisiin uusi valtioneuvoston asetus. Asetuksella säädettäisiin tarkemmin tarkastusmaksun perimisoikeuden hakemisesta, matkalipun tarkastajaksi hyväksymiseen tarvittavista asiakirjoista ja hyväksymismenettelystä sekä tarkastusmaksujärjestelmästä tiedottamisesta. Lisäksi liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella säädetään tarkastajan ja tarkastuksessa apuna olevan henkilön koulutusta koskevan hyväksyttävän suorituksen tarkemmas- ta sisällöstä. Asetukset on suunniteltu tulemaan voimaan yhtä aikaa kuin laki.

3. Voimaantulo

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu. Ennen lakien voimaan tuloa voitaisiin ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin kuten valmistelemaan järjestyksenvalvojien koulutusta.

4. Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Julkinen hallintotehtävä voidaan perustuslain 124 §: n mukaan antaa muulle kuin viranomaiselle lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oi-

keusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittäviä julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle.

Tarkastusmaksun perimiseen sisältyvä julkisena hallintotehtävänä, joka sisältää julkisen vallan käyttöä, voidaan pitää ainakin tarkastusmaksun määräämistä sekä pakko- ja voimakeinojen käyttöä. Voimassa olevan lain mukaan matkalippujen tarkastajiksi voidaan hyväksyä vain tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen yhteisön viranhaltija.

Esityksessä ehdotetaan, että tarkastajien apuna liputta matkustavien paljastamisessa voitaisiin käyttää järjestyksenvalvoja. Näin tarkastuksia voitaisiin nopeuttaa, tarkastettavien matkalippujen määrää nostaa ja lisätä liputta matkustavien kiinnijoutumisriskiä. Järjestyksenvalvojen käyttäminen matkalipun tarkastajien apuna tulisi kysymykseen lähinnä rautatie- ja metroliikenteessä. Tarkastajien auttamiseen oikeutettujen henkilöpiirin rajaaminen pelkästään järjestyksenvalvojiin olisi perusteltua sen vuoksi, että he olisivat päteviä koulutuksensa puolesta toimimaan tarvittaessa tarkastajien apuna liputta matkustavan kiinniotossa ja poistamisessa liikennevälineestä tai asemalaiturilta. Myös järjestyksenvalvojan lippujen tarkastukseen liittyvistä kiinniotto- ja poistamisoikeuksista säädettäisiin nimenomaisesti tarkastusmaksulaissa. Tämä olisi tarpeen jo senkin vuoksi, että ehdotettujen toimivaltuuksien käyttö ei suoranaisesti perustuisi järjestyksen turvallisuuden. Järjestyksenvalvojat olisivat kuitenkin tarkastajia paremmin koulutettuja mainitun tyyppisten toimivaltuuksien ja niihin liittyvien voimakeinojen käyttöön. Järjestyksenvalvojen pelkkä läsnäolo tarkastuksessa saattaa myötävaikuttaa liputtoman matkustajan rauhallisesti tapahtuvaan poistumiseen ja siten tehostaa tarkastusta.

Matkustajalla olisi ainoastaan velvollisuus esittää matkalippunsa järjestyksenvalvojalle. Vartija ilmoittaisi liputtomuudesta tarkastajalle, joka ryhtyisi toimenpiteisiin omien valtuuksiensa puitteissa. Jos vartija epäilee hänelle esitetyn lipun asianmukaisuutta, myös tästä olisi ilmoitettava tarkastajalle. Sen sijaan merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältävät tarkastusmaksun määräämistehtävät eivät kuuluisi tarkastajien apuna toimivien

toimivaltaan. He voisivat kuitenkin tarkastajan pyynnöstä avustaa liputta matkustavan kiinniotossa ja poistamisessa, jolloin heillä olisi myös julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä.

Järjestyksenvalvoilla olisi oikeus vaatia matkustajaa esittämään matkalippunsa. Tätä oikeutta voitaisiin käyttää vain silloin, kun se perustuu tarkastusmaksujen perimisoikeuden saaneen yhteisön toimeksiantoon. Järjestyksenvalvojan toiminnasta sovittaisiin tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön ja järjestyksenvalvojan työnantajan kanssa. Sovittaessa järjestyksenvalvojen lippujen tarkastustehtävistä järjestyksenvalvojen työnantajana toimiva vartiointiliike hankkisi käytännössä asianomaiselta julkisyhteisöltä toimeksiannon palveluksessaan olevalle järjestyksenvalvojalle ja antaisi hänelle tarkastuspassin. Toimeksiantajana toimiessaan perimisoikeuden saanut yhteisö huolehtisi järjestyksenvalvojen kouluttamisesta uusiin tehtäviin ja valvoisi poliisin ohella heidän toimintansa asianmukaisuutta ja voisi myös perustellusta syystä peruuttaa toimeksiannon. Lisäksi tarkastajien apuna ollessaan järjestyksenvalvojat olisivat tarkastajien välittömässä valvonnassa. Liputtoman henkilön kiinniotossa avustaminen edellyttäisi tarkastajan nimenomaista pyyntöä, samoin yleensä liputtoman matkustajan poistaminen. Järjestyksenvalvoja voisi kuitenkin ilman tarkastajan pyyntöäkin poistaa matkustajan kulkuneuvosta tai laituralueelta, jos tämä on kokonaan vailla matkalippua ja tällaisesta toimintatavasta on toimeksiantajan kanssa nimenomaisesti sovittu.

Perustuslakiuudistuksen perusteluissa (HE 1/1998 vp) on itsenäiseen harkintaan perustuvaa oikeutta käyttää voimakeinoja tai oikeutta puuttua muuten merkittävällä tavalla yksilön perusoikeuksiin pidetty merkittävänä julkisen vallan käyttönä. Muulle kuin viranomaiselle oli aikaisemman käytännön mukaan voitu tavallisella lailla antaa oikeus voimakeinojen käyttöön vain silloin, kun kysymys oli konkreettisen virkatehtävän yhteydessä esille tulevasta ja siten viranomaisen tilapäisluonteisesta tarpeesta saada ulkopuolista apua (HE 1/1998 vp). Perustuslakivaliokunta on myöhemmin täsmentänyt perustuslakiuudistuksessa esitettyä linjaa ja katsonut,

ettei yksityisen vartioliikkeen vartijoiden tehtäviksi tarkoitettuja henkilön poistamiseen vartioitavalta alueelta ja turvatarkastukseen liittyviä toimivaltuuksia ja voimankäyttöoikeuksia kokonaisuudessaan tullut pitää sellaisena, että niiden johdosta vartioimisliiketoiminta olisi katsottava merkittäväksi julkisen vallan käytöksi (PeVL 28/2001 vp ks. myös PeVL 2/1999 vp). Lisäksi perustuslakivaliokunta on katsonut, ettei myöskään kauppakeskuksiin, liikenneasemille tai joukkoliikenteen kulkuneuvoihin yleistä järjestystä ylläpitämään tarkoitettujen vartioimisliikkeen palveluksessa olevien järjestyksenvalvojien toimivaltuudet, jotka eivät saaneet mainittavasti erota muiden vartijoiden toimivaltuuksista, aiheuttaneet tarvetta perustuslainsäätämisyjärjestykseen perustuslain 124 §:n kannalta. Tällaisten järjestyksenvalvojien toiminnan pitää kuitenkin jäädä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämi-

sessä poliisiin ja muihin viranomaisiin nähden avustavaksi ja täydentäväksi (PeVL 20/2002).

Tarkastajien apuna toimiville järjestyksenvalvojille ehdotetut toimivaltuudet ovat tarkastajiin nähden avustavia ja heidän tehtäviin täydentäviä. Kokonaisuudessaan ei ehdotettuja toimivaltuuksia ja voimankäyttövaltuuksia liene syytä katsoa perustuslain 124 §:ssä tarkoitetuksi merkittäväksi julkisen vallan käytöksi.

Kun ehdotetut säännökset ovat lisäksi esityksessä riittävästi yksilöity, voitaneen ehdotetut lainmuutokset käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Olisi kuitenkin suotavaa, että esityksestä pyydetäisiin perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan joukkoliikenteen tarkastusmaksusta 11 päivänä toukokuuta 1979 annetun lain (469/1979) 3 §,

muutetaan 1 §:n 1 momentti, 2, 4—8 ja 11—14 §, sellaisina kuin niistä ovat 1 §:n 1 momentti laissa 904/1995 ja 6 § osaksi viimeksi mainituksa laissa, 4 § osaksi laissa 504/1986, 11 § laeissa 540/1982, 500/1995 ja 525/2003 ja 12 § laissa 586/1998, sekä

lisätään lakiin uusi 6 a ja 13 a § seuraavasti:

1 §

Soveltamisala

Oikeus tarkastusmaksun perimiseen ilman asianmukaista matkalippua joukkoliikenteessä matkustavalta voidaan myöntää kunnalle, Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnalle sekä rautatieliikenteen turvallisuudesta vastaavalle viranomaiselle.

2 §

Tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneiden julkisyhteisöjen välinen yhteistoiminta

Edellä 1 §:n 1 momentissa tarkoitettut julkisyhteisöt voivat sopia toimivaltansa piirissä olevien tarkastusmaksujen perimisestä yhteistoiminnassa. Kunnat voivat myös sopia yhteistoiminnan järjestämisestä niin, että tarkastusmaksujen periminen annetaan toisen kunnan tai Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnan hoidettavaksi yhden tai useamman kunnan puolesta siten kuin kuntalaissa (365/1995) ja Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnasta annetussa laissa (1269/1996) säädetään. Yhteistoimintaa koskeva sopimus on toimitettava liikenne- ja viestintäministeriölle tiedoksi tai liitettävä tarkastusmaksun perimisoikeutta koskevaan hakemukseen, jos

tarkastusmaksut on alun perin tarkoitus periä yhteistoiminnassa.

4 §

Tarkastusmaksun perimisoikeuden myöntäminen

Oikeuden tarkastusmaksun perimiseen myöntää hakemuksesta liikenne- ja viestintäministeriö.

Oikeus tarkastusmaksun perimiseen on myönnettävä, jos:

1) tarkastusmaksujärjestelmää on tarkoitus soveltaa:

a) raideliikenteessä; tai
 b) muussa joukkoliikenteessä, jossa matkustajien määrä on suuri ja käytössä on yhteinen matkalippu- ja hintajärjestelmä; ja

2) hakija esittää selvityksen siitä, että:
 a) matkalippujen hankinta on järjestetty varmaksi ja niiden käyttö yksinkertaiseksi;

b) tarkastajien perehdyttäminen ja tarkastusmaksujärjestelmästä yleisölle tiedottaminen on asianmukaisesti suunniteltu; ja

c) tarkastus on suunniteltu järjestettäväksi niin kuin tässä laissa edellytetään.

Oikeus tarkastusmaksujen perimiseen on voimassa toistaiseksi. Oikeuden myöntämistä koskevassa päätöksessä määritellään tarkastustoiminnan piirissä oleva joukkoliikenne ja siihen voidaan tarvittaessa liittää matkalippu-

jen hankinnan järjestämistapaan ja niiden käytön yksinkertaisuuteen, tarkastajien perehdyttämiseen, järjestelmästä tiedottamiseen sekä tarkastusmaksujen perimisessä sovellettavaan yhteistoimintaan liittyviä ehtoja.

5 §

Tarkastusmaksun suuruus

Tarkastusmaksu on enintään 40 kertaa niin suuri kuin linja-autoliikenteen alin aikuisen kertamaksu kysymyksessä olevan julkisyhteisön alueella tai halvimman junatyypin alin aikuisen kertamaksu. Tarkastusmaksun suuruudesta säädetään tarkemmin liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella.

6 §

Matkalippujen tarkastajat

Tarkastusmaksun määrää matkalippujen tarkastaja, jonka on hyväksynyt tehtävään tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen kunnan tai julkisyhteisön kotikunnan poliisilaitos.

Tarkastajaksi hyväksytään tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön palveluksessa oleva viranhaltija, joka:

- 1) on täyttänyt 18 vuotta;
- 2) on suorittanut hyväksytysti liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella tarkemmin säädetyn koulutuksen, joka sisältää ainakin perehdyttämisen asianomaiseen joukkoliikenteeseen ja sen maksujärjestelmään, joukkoliikenteen tarkastusmaksua koskeviin säännöksiin ja määräyksiin sekä tarkastajan tehtäviin ja niiden toteuttamisessa tarvittaviin oikeuksiin ja velvollisuuksiin ja niihin liittyvään vastuuseen; sekä
- 3) tunnetaan rehelliseksi ja luotettavaksi ja joka on henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan tehtävään sopiva.

Poliisilaitos antaa tarkastajalle valokuvalla varustetun tarkastuspassin. Siinä mainitaan ainakin tarkastajan sukunimi, etunimi ja valtuudet sekä liikenne, jossa hänellä on toimivalta. Tarkastajan on tarvittaessa esitettävä tarkastuspassinsa matkustajalle.

Tarkastaja on tehtävässään poliisin valvonnan alainen. Jos tarkastaja toimii velvollisuuksiensa vastaisesti tai osoittautuu muutoin tehtävään sopimattomaksi, poliisi voi peruuttaa tarkastajan hyväksymisen tai, jos peruuttaminen olisi oloihin nähden kohtuutonta, antaa hänelle varoituksen. Hyväksyminen on peruutettava, jos tarkastaja tai hänen työnantajansa sitä pyytää tai tarkastajan virkasuhde päättyy taikka julkisyhteisön oikeus tarkastusmaksun perimiseen peruutetaan. Jos hyväksyminen peruutetaan, tarkastajan on luovutettava tarkastuspassinsa poliisille.

Poliisi pitää luetteloja tarkastajaksi hyväksymistä ja hyväksymisen peruuttamista koskevista päätöksistä. Henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan lisäksi henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettua lakia (761/2003).

6 a §

Tarkastuksessa apuna olevat järjestyksenvalvojat

Matkalipun tarkastuksessa voi olla apuna tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön toimeksiannosta järjestyksenvalvoja, joka on järjestyslain (612/2003) mukaisesti asetettu liikenneasemalle tai joukkoliikenteen kulkuneuvoon ylläpitämään järjestystä ja turvallisuutta. Järjestyksenvalvojan tulee olla suorittanut hyväksytysti soveltuvin osin 6 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettua koulutuksen.

Tarkastuksessa apuna olevien järjestyksenvalvojen toiminnasta sovitaan tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön ja järjestyksenvalvojan työnantajan kanssa.

Tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön on pidettävä luetteloja järjestyksenvalvoista, joille se on antanut toimeksiannon osallistua matkalippujen tarkastukseen. Mitä 6 §:n 3 ja 4 momentissa säädetään tarkastuspassista, poliisin valvonnasta ja varoituksen antamisesta, sovelletaan myös tarkastuksessa apuna olevaan järjestyksenvalvojaan.

Tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön on peruutettava tarkastuksessa apuna olevan järjestyksenvalvojan toimek-

sianto, jos tämä toimii velvollisuksiensa vastaisesti tai osoittautuu tehtävään muutoin sopimattomaksi taikka jos toimeksiantajan oikeus tarkastusmaksun perimiseen peruutetaan. Jos toimeksianto peruutetaan, järjestyksenvalvojan on luovutettava tarkastuspassinsa poliisille.

7 §

Tarkastusmaksun perimisoikeuden peruuttaminen

Liikenne- ja viestintäministeriön on peruutettava julkisyhteisön oikeus tarkastusmaksun perimiseen, jos:

- 1) julkisyhteisö sitä pyytää; tai
- 2) tarkastustoiminta on lopetettu.

Liikenne- ja viestintäministeriö voi peruuttaa julkisyhteisön oikeuden tarkastusmaksun perimiseen, jos:

1) julkisyhteisö on toiminut olennaisesti vastoin tätä lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä;

2) julkisyhteisö on toiminut olennaisesti vastoin oikeuden myöntämistä koskevaan päätökseen liitettyjä keskeisiä ehtoja; taikka

3) tarkastusmaksutoiminnassa on ilmennyt muita vakavia epäkohtia eikä julkisyhteisö ole ryhtynyt välittömästi toimenpiteisiin niiden korjaamiseksi niistä tiedon saatuaan.

Liikenne- ja viestintäministeriö voi 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa tarkastusmaksun perimisoikeuden peruuttamisen sijasta antaa perimisoikeuden saaneelle julkisyhteisölle huomautuksen, jos perimisoikeuden peruuttaminen olisi tarkastusmaksujärjestelmän tarkoitus ja tavoitteet huomioon ottaen kohtuutonta tai jos epäkohdat on jo korjattu.

8 §

Tarkastusmaksun määrääminen

Matkustaja on velvollinen tarkastajan vaatimuksesta esittämään matkalippunsa. Jos matkustaja ei esitä asianmukaista matkalippua, hän on matkalipun hinnan lisäksi velvollinen suorittamaan tarkastajan määräämän

tarkastusmaksun. Matkustajan, joka ei esitä asianmukaista matkalippua, on ilmoitettava tarkastajan vaatimuksesta tälle henkilötietonaan nimensä, henkilötunnuksensa ja osoitteensa.

Matkustaja on velvollinen myös tarkastuksessa apuna olevan järjestyksenvalvojan vaatimuksesta esittämään matkalippunsa. Jos matkustaja ei esitä asianmukaista matkalippua, järjestyksenvalvoja voi ilmoittaa asiasta tarkastajalle tarkastusmaksun määräämistä varten tai ryhtyä 11 §:n 1 momentin mukaisiin toimenpiteisiin. Järjestyksenvalvoja ei voi määrätä tarkastusmaksua.

Jos matkustaja ei välittömästi maksa vaadittua tarkastusmaksua, tarkastajan on annettava hänelle kirjallinen määräys suorittaa tarkastusmaksu viikon kuluessa sen määräämisestä uhalla, että maksu muuten peritään ulosottoin. Matkustajalle annettavassa kirjallisessa määräyksessä on ilmoitettava maksun suuruus ja sen määräämisen syy, maksun eräpäivä ja tapa, jolla maksu on suoritettava sekä edellä tarkoitettu uhka. Määräyksessä on lisäksi mainittava matkustajan henkilötiedot sekä maksun määräämisaika ja liikennereitti tai rataosa, jolla maksu on määrätty. Määräykseen on liitettävä oikaisuvaatimusosoitus. Oikaisuvaatimusosoitus on liitettävä myös kuittiin, joka annetaan tarkastusmaksun välittömästi tarkastajalle suorittaneelle matkustajalle.

Tarkastusmaksu, jota ei ole suoritettu 3 momentissa tarkoitetussa määräajassa, voidaan periä matkustajalta ilman tuomiota tai päätöstä siinä järjestyksessä kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottoin säädetään.

11 §

Tarkastajan ja järjestyksenvalvojan oikeudet ja vastuu

Tarkastajalla on oikeus ottaa kiinni ilman asianmukaista matkalippua oleva matkustaja, joka ei luotettavasti selvitä henkilöllisyyttään. Tarkastaja voi myös poistaa tällaisen matkustajan kulkuneuvosta tai 1 §:n 2 momentissa tarkoitetulta laituralueelta, jollei se matkustajan ikä ja muut seikat huomioon ot-

taen ole kohtuutonta tai aiheuta vaaraa matkustajan terveydelle. Jollei kiinniotettua poisteta kulkuneuvosta tai edellä tarkoitettulta laituralueelta, tarkastajan on viivyttlemättä luovutettava hänet poliisin haltuun. Tarkastuksessa apuna olevalla järjestyksenvalvojalla on oikeus tarkastajan pyynnöstä antaa matkustajan kiinniottamiseksi, poistamiseksi tai poliisin haltuun luovuttamiseksi tarvittavaa apua. Samoin edellytyksin kuin tarkastajan voi myös järjestyksenvalvoja ilman tarkastajan pyyntöäkin poistaa matkaliputtoman matkustajan kulkuneuvosta tai edellä tarkoitettulta laituralueelta, jos siitä on sovittu tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön kanssa.

Jos matkustaja koettaa vastarintaa tekemällä välttää kiinni ottamisen, poliisin luo toimittamisen taikka kulkuneuvosta tai 1 §:n 2 momentissa tarkoitettulta laituralueelta poistamisen, tarkastajalla on oikeus käyttää sellaisia toimenpiteen suorittamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina, kun otetaan huomioon matkustajan käyttäytyminen ja muut olosuhteet. Sama oikeus on tarkastajan apuna olevalla järjestyksenvalvojalla.

Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain (39/1889) 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Tarkastajalla ja järjestyksenvalvojalla on 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa oikeus saada virka-apua poliisilta.

Tarkastuksessa apuna olevaa järjestyksenvalvojaa pidetään hänen suorittaessaan 8 §:n 2 momentissa tarkoitettuja tehtäviä tai käyttäessään 11 §:ssä tarkoitettuja oikeuksiaan rikoslain (39/1889) 40 luvun 11 §:n 5 kohdassa tarkoitettuna henkilönä.

12 §

Matkustajan rangaistusvastuu

Rangaistus tässä laissa tarkoitettun tarkastajan tai järjestyksenvalvojan vastustamisesta säädetään rikoslain 17 luvun 6 §:ssä ja rangaistus väärän henkilötiedon antamisesta rikoslain 16 luvun 5 §:ssä.

13 §

Muutoksenhaku tarkastusmaksua koskevaan päätökseen

Matkustaja, jolle on määrätty tarkastusmaksu, saa vaatia tarkastajan päätökseen oikaisua 14 päivän kuluessa tarkastusmaksun määräämisestä tarkastusmaksun perimiseen oikeutetun kunnan tai muun julkisyhteisön tähän tehtävään määräämältä toimielimeltä. Tarkastusmaksun määräämistä koskevaan tarkastajan päätökseen ei saa hakea valittamalla muutosta.

Oikaisuvaatimuksesta annettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaisissa (586/1996) säädetään. Hallinto-oikeuden päätökseen ei saa hakea valittamalla muutosta.

Valitus tehdään sille hallinto-oikeudelle, jonka tuomiopiirissä tarkastusmaksun perimisoikeuden saanut kunta tai muun julkisyhteisön kotipaikka on. Jos hallinto-oikeus valituksen johdosta poistaa tarkastusmaksun, jäljennös päätöksestä on lähetettävä asianomaiselle julkisyhteisölle maksun palauttamista varten.

13 a §

Muutoksenhaku muuhun päätökseen

Tässä laissa tarkoitettuun poliisin tai tarkastusmaksuoikeuden saaneen kunnan tai muun julkisyhteisön päätökseen saa hakea oikaisua 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaamisesta. Oikaisua tämän lain 6 §:n 2 ja 4 momentissa tarkoitettuun päätökseen haetaan kirjallisesti poliisilta. Oikaisua julkisyhteisön 6 a §:n 2 ja 4 momentissa tarkoitettuun päätökseen haetaan kirjallisesti julkisyhteisön tähän tehtävään määräämältä vi-ranhaltijalta tai toimielimeltä.

Oikaisuvaatimuksesta annettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaisissa säädetään. Hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea valittamalla muutosta, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan siten

kuin siitä hallintolainkäyttölaissa säädetään.

Muuhun tämän lain mukaiseen päätökseen haetaan muutosta siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

14 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin tarkastusmaksun perimisoikeuden

hakemisesta, matkalipun tarkastajaksi hyväksymiseen tarvittavista asiakirjoista ja hyväksymismenettelystä sekä tarkastusmaksujärjestelmästä tiedottamisesta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

Ennen tämän lain voimaan tuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2.

Laki**rikoslain 17 luvun 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 17 luvun 6 §:n 2 momentin 2 kohta, sellaisena kuin se on laissa 563/1998, seuraavasti:

17 luku	tetaan tässä pykälässä
Rikoksista yleistä järjestystä vastaan	2) joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetussa laissa (469/1979) tarkoitettua matkailippujen tarkastajaa ja tarkastuksessa apuna olevaa järjestyksenvalvojaa,
6 §	-----
<i>Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen</i>	-----
-----	Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
<i>Järjestystä ylläpitävällä henkilöllä tarkoi-</i>	kuuta 20 .

3.

Laki**järjestyksenvalvojista annetun lain 1 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan järjestyksenvalvojista 22 päivänä huhtikuuta 1999 annetun lain (533/1999) 1 §:n
 3 momentti seuraavasti:

1 §

Soveltamisala

la apuna matkalippujen tarkastuksessa ja poistaa ilman matkalippua oleva matkustaja joukkoliikenteen kulkuneuvosta tai laituri-alueelta säädetään joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetussa laissa (469/1979).

—————
 Oikeudesta keskeyttää yleinen kokous tai yleisötilaisuus tai määrätä se päättymään säädetään kokoontumislaisa. Oikeudesta ol-

—————
 Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 20 .

Helsingissä 21 päivänä lokakuuta 2005

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Ministeri *Tuula Haatainen*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

1.

Laki

joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan joukkoliikenteen tarkastusmaksusta 11 päivänä toukokuuta 1979 annetun lain (469/1979) 3 §,

muutetaan 1 §:n 1 momentti, 2, 4—8 ja 11—14 §, sellaisina kuin niistä ovat 1 §:n 1 momentti laissa 904/1995 ja 6 § osaksi viimeksi mainituksa laissa, 4 § osaksi laissa 504/1986, 11 § laeissa 540/1982, 500/1995 ja 525/2003 ja 12 § laissa 586/1998, sekä

lisätään lakiin uusi 6 a ja 13 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

1 §

Soveltamisala

Soveltamisala

Oikeus tarkastusmaksun perimiseen ilman asianmukaista matkalippua matkustavalta henkilöltä voidaan myöntää:

1) *raideliikennettä harjoittavalle julkisyhteisölle sen harjoittamaa joukkoliikennettä varten;*

2) *pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnalle sen toimialueen seudullista linja-autoliikennettä sekä Espoon, Kauniaisten ja Vantaan kaupunkien sisäistä linja-autoliikennettä varten; sekä*

3) *Ratahallintokeskukselle rautateiden joukkoliikennettä varten.*

Oikeus tarkastusmaksun perimiseen ilman asianmukaista matkalippua joukkoliikenteessä matkustavalta voidaan myöntää kunnalle, Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnalle sekä rautatieliikenteen turvallisuudesta vastaavalle viranomaiselle.

2 §

2 §

Yhteistoiminnassa harjoitettu liikenne

Tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneiden julkisyhteisöjen välinen yhteistoiminta

Jos 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu yhteisö pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnan toimialueella harjoittaa joukkoliikennettä yhteistoiminnassa yhden tai useamman muun liikenteenharjoittajan kanssa, liikenteen-

Edellä 1 §:n 1 momentissa tarkoitettut julkisyhteisöt voivat sopia toimivaltansa piirissä olevien tarkastusmaksujen perimisestä yhteistoiminnassa. Kunnat voivat myös sopia yhteistoiminnan järjestämisestä niin, et-

neministeriö voi kaikkien yhteistoimintaan osallistuvien hakemuksesta päättää, että oikeus tarkastusmaksun perimiseen koskee koko yhteistoiminnassa harjoitettua liikennettä. Tarkastusmaksun perimisestä saa kuitenkin huolehtia vain yhteistoimintaan osallinen 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu yhteisö.

tä tarkastusmaksujen periminen annetaan toisen kunnan tai Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnan hoidettavaksi yhden tai useamman kunnan puolesta siten kuin kuntalaissa (365/1995) ja Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnasta annetussa laissa (1269/1996) säädetään. Yhteistoimintaa koskeva sopimus on toimitettava liikenne- ja viestintäministeriölle tiedoksi tai liitettävä tarkastusmaksun perimisoikeutta koskevaan hakemukseen, jos tarkastusmaksut on alun perin tarkoitettu peritä yhteistoiminnassa.

3 §

Valtion rautateillä perittävät lisämaksut

Valtionrautateillä perittävistä lisämaksuista erikseen annettuja säännöksiä ja määräyksiä sovelletaan sellaisessa rautateiden henkilöliikenteessä, jossa ei ole oikeutta periä tämän lain mukaista tarkastusmaksua.

(kumotaan)

4 §

Tarkastusmaksun perimisoikeuden myöntäminen

Oikeuden tarkastusmaksun perimiseen myöntää hakemuksesta liikenneministeriö.

Oikeus tarkastusmaksun perimiseen voidaan myöntää, jos se katsotaan matkustajien määrä ja liikenteen laatu sekä muut seikat huomioon ottaen yleisen edun vuoksi tarpeelliseksi. Oikeus tarkastusmaksun perimiseen on myönnettävä edellytyksin, että matkalippujen hankinta ja käyttäminen sekä tarkastus järjestetään yksinkertaiseksi ja varmaksi.

4 §

Tarkastusmaksun perimisoikeuden myöntäminen

Oikeuden tarkastusmaksun perimiseen myöntää hakemuksesta liikenne- ja viestintäministeriö.

Oikeus tarkastusmaksun perimiseen on myönnettävä, jos:

1) tarkastusmaksujärjestelmää on tarkoitus soveltaa:

a) raideliikenteessä; tai

b) muussa joukkoliikenteessä, jossa matkustajien määrä on suuri ja käytössä on yhtenäinen matkalippu- ja hintajärjestelmä; ja
2) hakija esittää selvityksen siitä, että:

a) matkalippujen hankinta on järjestetty varmaksi ja niiden käyttö yksinkertaiseksi;

b) tarkastajien perehdyttäminen ja tarkastusmaksujärjestelmästä yleisölle tiedottaminen on asianmukaisesti suunniteltu; ja

c) tarkastus on suunniteltu järjestettäväksi niin kuin tässä laissa edellytetään.

Oikeus tarkastusmaksujen perimiseen on voimassa toistaiseksi. Oikeuden myöntämistä koskevassa päätöksessä määritellään tar-

kastustoiminnan piirissä oleva joukkoliikenne ja siihen voidaan tarvittaessa liittää matkalippujen hankinnan järjestämistapaan ja niiden käytön yksinkertaisuuteen, tarkastajien perehdyttämiseen, järjestelmästä tiedottamiseen sekä tarkastusmaksujen perimisessä sovellettavaan yhteistoimintaan liittyviä ehtoja.

5 §

Tarkastusmaksun suuruus

Tarkastusmaksun suuruuden vahvistaa hakemuksesta liikenneministeriö. Maksu saadaan vahvistaa enintään 30 kertaa niin suureksi kuin linja-autoliikenteen alin yleinen kertamaksu.

6 §

Matkalippujen tarkastajat

Tarkastusmaksun määrää liikenteenharjoittajan kotipaikan poliisipiirin päällikön hyväksymä matkalippujen tarkastaja. Edellä 1 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa tarkastajan hyväksyy kuitenkin Helsingin poliisipiirin päällikkö. Tarkastajaksi voidaan hyväksyä vain 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa tai 3 kohdassa tarkoitettun julkisyhteisön taikka pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnan viranhaltija. Tarkastaja on tässä tehtävässään poliisipiirin päällikön valvonnan alainen. Poliisipiirin päällikkö antaa tarkastajalle tarkastuspassin. Siinä mainitaan tarkastajan valtuudet sekä liikenne, jossa hänellä on toimivalta.

5 §

Tarkastusmaksun suuruus

Tarkastusmaksu on enintään 40 kertaa niin suuri kuin linja-autoliikenteen alin aikuisen kertamaksu kysymyksessä olevan julkisyhteisön alueella tai halvimman junatyypin alin aikuisen kertamaksu. Tarkastusmaksun suuruudesta säädetään tarkemmin liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella.

6 §

Matkalippujen tarkastajat

Tarkastusmaksun määrää matkalippujen tarkastaja, jonka on hyväksynyt tehtävään tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen kunnan tai julkisyhteisön kotikunnan poliisilaitos.

Tarkastajaksi hyväksytään tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön palveluksessa oleva viranhaltija, joka:

1) on täyttänyt 18 vuotta;

2) on suorittanut hyväksytysti liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella tarkemmin säädetyn koulutuksen, joka sisältää ainakin perehdyttämisen asianomaiseen joukkoliikenteeseen ja sen maksujärjestelmään, joukkoliikenteen tarkastusmaksua koskeviin säännöksiin ja määräyksiin sekä tarkastajan tehtäviin ja niiden toteuttamisessa tarvittaviin oikeuksiin ja velvollisuuksiin ja niihin liittyvään vastuuseen; sekä

3) tunnetaan rehelliseksi ja luotettavaksi ja joka on henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan tehtävään sopiva.

Poliisilaitos antaa tarkastajalle valokuvalla varustetun tarkastuspassin. Siinä mainitaan ainakin tarkastajan sukunimi, etunimi ja valtuudet sekä liikenne, jossa hänellä on

Poliisipiirin päällikkö voi peruuttaa tarkastajan valtuudet, jos tarkastaja osoittautuu tehtävänsä sopimattomaksi. Valtuudet lakkaavat myös, kun tarkastajan virkasuhde julkisyhteisöön päättyy taikka oikeus tarkastusmaksun perimiseen peruutetaan.

Poliisipiirin päällikölle 1 ja 2 momentin mukaan kuuluvia tehtäviä voidaan poliisipiirin johtosäännössä siirtää muulle poliisipiirin virkamiehelle.

toimivalta. *Tarkastajan on tarvittaessa esitettävä tarkastuspassinsa matkustajalle.*

Tarkastaja on tehtävänsä poliisin valvonnan alainen. *Jos tarkastaja toimii velvollisuuksiensa vastaisesti tai osoittautuu muutoin tehtävään sopimattomaksi, poliisi voi peruuttaa tarkastajan hyväksymisen tai, jos peruuttaminen olisi oloihin nähden kohtuutonta, antaa hänelle varoituksen. Hyväksyminen on peruutettava, jos tarkastaja tai hänen työnantajansa sitä pyytää tai tarkastajan virkasuhde päättyy taikka julkisyhteisön oikeus tarkastusmaksun perimiseen peruutetaan. Jos hyväksyminen peruutetaan, tarkastajan on luovutettava tarkastuspassinsa poliisille.*

Poliisi pitää luetteloa tarkastajaksi hyväksymistä ja hyväksymisen peruuttamista koskevista päätöksistä. Henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan lisäksi henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettua lakia (761/2003).

6 a §

Tarkastuksessa apuna olevat järjestyksenvalvojat

(uusi)

Matkalipun tarkastuksessa voi olla apuna tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön toimeksiannosta järjestyksenvalvoja, joka on järjestyslain (612/2003) mukaisesti asetettu liikenneasemalle tai joukkoliikenteen kulkuneuvoon ylläpitämään järjestystä ja turvallisuutta. Järjestyksenvalvojan tulee olla suorittanut hyväksytysti soveltuvin osin 6 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitetun koulutuksen.

Tarkastuksessa apuna olevien järjestyksenvalvojien toiminnasta sovitaan tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön ja järjestyksenvalvojan työnantajan kanssa.

Tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön on pidettävä luetteloa järjestyksenvalvojista, joille se on antanut toimeksiannon osallistua matkalippujen tarkastukseen. Mitä 6 §:n 3 ja 4 momentissa säädetään tarkastuspassista, poliisin valvonnasta ja varoituksen antamisesta, sovelletaan myös tarkastuksessa apuna olevaan järjestyksenvalvojaan.

Tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön on peruutettava tarkastuksessa apuna olevan järjestyksenvalvojan toimeksianto, jos tämä toimii velvollisuksiensa vastaisesti tai osoittautuu tehtävään muutoin sopimattomaksi taikka jos toimeksiantajan oikeus tarkastusmaksun perimiseen peruutetaan. Jos toimeksianto peruutetaan, järjestyksenvalvojan on luovutettava tarkastuspassinsa poliisille.

7 §

Tarkastusmaksun perimisoikeuden peruuttaminen

Liikenneministeriö voi peruuttaa myöntämänsä oikeuden tarkastusmaksun perimiseen, jos 4 §:ssä tarkoitettuja edellytyksiä ei täytetä tai jos tarkastustoimintaa koskevia säännöksiä tai määräyksiä rikotaan taikka jos tarkastusmaksujen perimisessä ilmenee muita epäkohtia.

7 §

Tarkastusmaksun perimisoikeuden peruuttaminen

Liikenne- ja viestintäministeriön on peruutettava julkisyhteisön oikeus tarkastusmaksun perimiseen, jos:

- 1) julkisyhteisö sitä pyytää; tai*
- 2) tarkastustoiminta on lopetettu.*

Liikenne- ja viestintäministeriö voi peruuttaa julkisyhteisön oikeuden tarkastusmaksun perimiseen, jos:

1) julkisyhteisö on toiminut olennaisesti vastoin tätä lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä;

2) julkisyhteisö on toiminut olennaisesti vastoin oikeuden myöntämistä koskevaan päätökseen liitettyjä keskeisiä ehtoja; taikka

3) tarkastusmaksutoiminnassa on ilmennyt muita vakavia epäkohtia eikä julkisyhteisö ole ryhtynyt välittömästi toimenpiteisiin niiden korjaamiseksi niistä tiedon saatuaan.

Liikenne- ja viestintäministeriö voi 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa tarkastusmaksun perimisoikeuden peruuttamisen sijasta antaa perimisoikeuden saaneelle julkisyhteisölle huomautuksen, jos perimisoikeuden peruuttaminen olisi tarkastusmaksujärjestelmän tarkoitus ja tavoitteet huomioiden ottaen kohtuutonta tai jos epäkohdat on jo korjattu.

8 §

Tarkastusmaksun määrääminen

Matkustaja on velvollinen tarkastajan vaatimuksesta esittämään matkalippunsa. Jos matkustaja ei esitä asianmukaista matkalippua, hän on matkalipun hinnan lisäksi vel-

8 §

Tarkastusmaksun määrääminen

Matkustaja on velvollinen tarkastajan vaatimuksesta esittämään matkalippunsa. Jos matkustaja ei esitä asianmukaista matkalippua, hän on matkalipun hinnan lisäksi vel-

vollinen kuittia vastaan suorittamaan tarkastajan määräämän tarkastusmaksun. Matkustajan, joka ei esitä asianmukaista matkalippua, on ilmoitettava tarkastajan vaatimuksesta tälle henkilötietoinaan nimensä, ikänsä, *ammattinsa* ja osoitteensa.

Jos matkustaja ei maksa vaadittua tarkastusmaksua, tarkastajan on annettava hänelle kirjallinen määräys suorittaa tarkastusmaksu viikon kuluessa uhalla, että maksu muuten peritään ulosottotoimin.

Jollei tarkastusmaksua ole suoritettu 2 momentissa säädettyssä ajassa, se saadaan *ulosottaa* matkustajalta ilman tuomiota tai päätöstä siinä järjestyksessä kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin on säädetty.

11 §

Tarkastajan oikeudet ja vastuu

Tarkastajalla on oikeus ottaa kiinni ilman asianmukaista matkalippua oleva matkustaja, joka ei luotettavasti selvitä henkilöllisyyttään. Tarkastaja voi myös poistaa tällaisen matkustajan kulkuneuvosta tai 1 §:n 2 momentissa tarkoitettulta laituralueelta,

vollinen suorittamaan tarkastajan määräämän tarkastusmaksun. Matkustajan, joka ei esitä asianmukaista matkalippua, on ilmoitettava tarkastajan vaatimuksesta tälle henkilötietoinaan nimensä, *henkilötunnuksensa* ja osoitteensa.

Matkustaja on velvollinen myös tarkastuksessa apuna olevan järjestyksenvalvojan vaatimuksesta esittämään matkalippunsa. Jos matkustaja ei esitä asianmukaista matkalippua, järjestyksenvalvoja voi ilmoittaa asiasta tarkastajalle tarkastusmaksun määräämistä varten tai ryhtyä 11 §:n 1 momentin mukaisiin toimenpiteisiin. Järjestyksenvalvoja ei voi määrätä tarkastusmaksua.

Jos matkustaja ei välittömästi maksa vaadittua tarkastusmaksua, tarkastajan on annettava hänelle kirjallinen määräys suorittaa tarkastusmaksu viikon kuluessa sen määräämisestä uhalla, että maksu muuten peritään ulosottotoimin. *Matkustajalle annettavassa kirjallisessa määräyksessä on ilmoitettava maksun suuruus ja sen määräämisen syy, maksun eräpäivä ja tapa, jolla maksu on suoritettava sekä edellä tarkoitettu uhka. Määräyksessä on lisäksi mainittava matkustajan henkilötiedot sekä maksun määräämisaika ja liikennereitti tai rataosa, jolla maksu on määrätty. Määräykseen on liitettävä oikaisuvaatimusosoitus. Oikaisuvaatimusosoitus on liitettävä myös kuittiin, joka annetaan tarkastusmaksun välittömästi tarkastajalle suorittaneelle matkustajalle.*

Tarkastusmaksu, jota ei ole suoritettu 3 momentissa tarkoitettussa määräajassa, voidaan periä matkustajalta ilman tuomiota tai päätöstä siinä järjestyksessä kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin säädetään.

11 §

Tarkastajan ja järjestyksenvalvojan oikeudet ja vastuu

Tarkastajalla on oikeus ottaa kiinni ilman asianmukaista matkalippua oleva matkustaja, joka ei luotettavasti selvitä henkilöllisyyttään. Tarkastaja voi myös poistaa tällaisen matkustajan kulkuneuvosta tai 1 §:n 2 momentissa tarkoitettulta laituralueelta,

jollei se matkustajan ikä ja muut seikat huomioon ottaen ole kohtuutonta tai aiheuta vaaraa matkustajan terveydelle. Jollei kiinniotettua välittömästi poisteta kulkuneuvosta tai edellä tarkoitettulta laituralueelta, hänet on viivyttämättä luovutettava poliisin haltuun.

Jos matkustaja koettaa vastarintaa tekeväällä välttää kiinni ottamisen, poliisin luo toimittamisen taikka kulkuneuvosta tai 1 §:n 2 momentissa tarkoitettulta laituralueelta poistamisen, tarkastajalla on oikeus käyttää sellaisia toimenpiteen suorittamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina, kun otetaan huomioon matkustajan käyttäytyminen ja muut olosuhteet.

Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain (39/1889) 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Tarkastajalla on 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa oikeus saada virka-apua poliisilta.

12 §

Matkustajan rangaistusvastuu

Rangaistus tässä laissa tarkoitettun tarkastajan vastustamisesta säädetään rikoslain 17 luvun 6 §:ssä.

jollei se matkustajan ikä ja muut seikat huomioon ottaen ole kohtuutonta tai aiheuta vaaraa matkustajan terveydelle. Jollei kiinniotettua poisteta kulkuneuvosta tai edellä tarkoitettulta laituralueelta, tarkastajan on viivyttämättä luovutettava hänet poliisin haltuun. *Tarkastuksessa apuna olevalla järjestyksenvalvojalla on oikeus tarkastajan pyynnöstä antaa matkustajan kiinniottamiseksi, poistamiseksi tai poliisin haltuun luovuttamiseksi tarvittavaa apua. Samoin edellytyksin kuin tarkastaja voi myös järjestyksenvalvoja ilman tarkastajan pyyntöäkin poistaa matkaliputtoman matkustajan kulkuneuvosta tai edellä tarkoitettulta laituralueelta, jos siitä on sovittu tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön kanssa.*

Jos matkustaja koettaa vastarintaa tekeväällä välttää kiinni ottamisen, poliisin luo toimittamisen taikka kulkuneuvosta tai 1 §:n 2 momentissa tarkoitettulta laituralueelta poistamisen, tarkastajalla on oikeus käyttää sellaisia toimenpiteen suorittamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina, kun otetaan huomioon matkustajan käyttäytyminen ja muut olosuhteet. *Sama oikeus on tarkastajan apuna olevalla järjestyksenvalvojalla.*

Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain (39/1889) 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Tarkastajalla ja järjestyksenvalvojalla on 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa oikeus saada virka-apua poliisilta.

Tarkastuksessa apuna olevaa järjestyksenvalvojaa pidetään hänen suorittaessaan 8 §:n 2 momentissa tarkoitettuja tehtäviä tai käyttäessään 11 §:ssä tarkoitettuja oikeuksiaan rikoslain (39/1889) 40 luvun 11 §:n 5 kohdassa tarkoitettuna henkilönä.

12 §

Matkustajan rangaistusvastuu

Rangaistus tässä laissa tarkoitettun tarkastajan tai järjestyksenvalvojan vastustamisesta säädetään rikoslain 17 luvun 6 §:ssä ja rangaistus väärän henkilötiedon antamisesta rikoslain 16 luvun 5 §:ssä.

13 §

Muutoksenhaku

Matkustaja, joka on tyytymätön tarkastusmaksun määräämistä koskevaan tarkastajan toimenpiteeseen, saa valittaa siitä 30 päivän kuluessa sen läänin lääninoikeuteen, jonka toimialueella tarkastusmaksu on määrätty. Valitusosoituksen antamisesta, valituksen tekemisestä ja sen täydentämisestä sekä valitusmenettelystä muutenkin on voimassa, mitä muutoksenhausta hallintoasioissa annetussa laissa (154/50) sekä tiedoksiannosta hallintoasioissa annetussa laissa (232/66) on säädetty.

Matkustaja, joka tahtoo valittaa tarkastajan toimenpiteestä sillä perusteella, että tarkastusmaksu on määrätty lakia virheellisesti soveltaen taikka että asiaa käsiteltäessä on tapahtunut erehdys tai menettelyvirhe, jonka voidaan otaksua vaikuttaneen asian ratkaisuun, saa valittaa 1 momentissa tarkoitetulle lääninoikeudelle siinä säädetyn määräajan jälkeenkin, ei kuitenkaan enää sen jälkeen kun viisi vuotta on kulunut tarkastusmaksun määräämistä seuranneen kalenterivuoden alusta.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettussa asiassa annettuun päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

(uusi)

13 §

Muutoksenhaku tarkastusmaksua koskevaan päätökseen

Matkustaja, jolle on määrätty tarkastusmaksu, saa vaatia tarkastajan päätökseen oikaisua 14 päivän kuluessa tarkastusmaksun määräämisestä tarkastusmaksun perimiseen oikeutetun kunnan tai muun julkisyhteisön tähän tehtävään määräämältä toimielimeltä. Tarkastusmaksun määräämistä koskevaan tarkastajan päätökseen ei saa hakea valittamalla muutosta.

Oikaisuvaatimuksesta annettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Hallinto-oikeuden päätökseen ei saa hakea valittamalla muutosta.

Valitus tehdään sille hallinto-oikeudelle, jonka tuomiopiirissä tarkastusmaksun perimisoikeuden saanut kunta tai muun julkisyhteisön kotipaikka on. Jos hallinto-oikeus valituksen johdosta poistaa tarkastusmaksun, jäljennös päätöksestä on lähetettävä asianomaiselle julkisyhteisölle maksun palauttamista varten.

13 a §

Muutoksenhaku muuhun päätökseen

Tässä laissa tarkoitettuun poliisin tai tarkastusmaksuoikeuden saaneen kunnan tai muun julkisyhteisön päätökseen saa hakea oikaisua 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaamisesta. Oikaisua tämän lain 6 §:n 2 ja 4 momentissa tarkoitettuun päätökseen haetaan kirjallisesti poliisilta. Oikaisua julkisyhteisön 6 a §:n 2 ja 4 momentissa tarkoitettuun päätökseen haetaan kirjallisesti julkisyhteisön tähän tehtävään määräämältä viranhaltijalta tai toimielimeltä.

Oikaisuvaatimuksesta annettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Hallinto-oikeuden päätök-

seen saa hakea valittamalla muutosta, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan siten kuin siitä hallintolainkäyttölaissa säädetään.

Muuhun tämän lain mukaiseen päätökseen haetaan muutosta siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

14 §

Asetuksenanto-oikeus

Poliisipiirin päällikölle 6 §:n mukaan kuuluvia tehtäviä voidaan asetuksella siirtää Ratahallintokeskukselle rautateiden joukko liikenteessä.

Tarkastusmaksujärjestelmästä on tiedotettava yleisölle siten kuin asetuksella säädetään.

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella.

14 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin tarkastusmaksun perimisoikeuden hakemisesta, matkalipun tarkastajaksi hyväksymiseen tarvittavista asiakirjoista ja hyväksymismenettelystä sekä tarkastusmaksujärjestelmästä tiedottamisesta.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .*

Ennen tämän lain voimaan tuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2.

Laki**rikoslain 17 luvun 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 17 luvun 6 §:n 2 momentin 2 kohta, sellaisena kuin se on laissa 563/1998, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

6 §

6 §

Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen

Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen

Järjestystä ylläpitävällä henkilöllä tarkoitetaan tässä pykälässä

Järjestystä ylläpitävällä henkilöllä tarkoitetaan tässä pykälässä

 2) joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetussa laissa (469/1979) tarkoitettua matkalippujen tarkastajaa,

 2) joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetussa laissa (469/1979) tarkoitettua *matkalippujen* tarkastajaa ja tarkastuksessa *apuna olevaa järjestyksenvalvojaa*,

 Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 20 .

3.

Laki**järjestyksenvalvojista annetun lain 1 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan järjestyksenvalvojista 22 päivänä huhtikuuta 1999 annetun lain (533/1999) 1 §:n
 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

1 §

Soveltamisala

Soveltamisala

 Oikeudesta keskeyttää yleinen kokous tai yleisötilaisuus tai määrätä se päättymään säädetään kokoontumislaisissa.

 Oikeudesta keskeyttää yleinen kokous tai yleisötilaisuus tai määrätä se päättymään säädetään kokoontumislaisissa. *Oikeudesta olla apuna matkalippujen tarkastuksessa ja poistaa ilman matkalippua oleva matkustaja joukkoliikenteen kulkuneuvosta tai laituri-alueelta säädetään joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetussa laissa (469/1979).*

 Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 20 .
